MEULENHOFF'S BIBLIOTHEEK VAN NEDERLANDSCHE SCHRIJVERS

Jan Luijken

Bloemlezing

door

W. Kramer

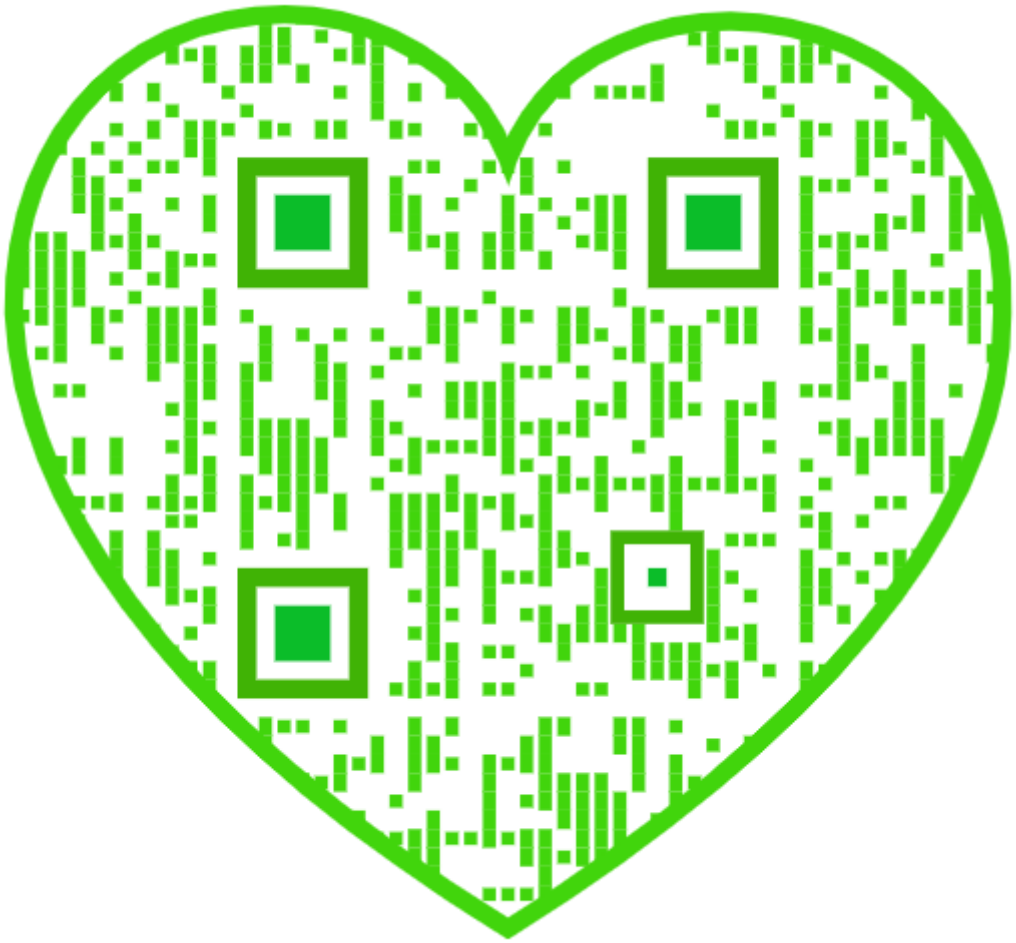

MEULENHOFF'S BIBLIOTHEEK
VAN
NEDERLANDSCHE SCHRIJVERS

BEOORDEELING:

Deze Bibliotheek wil onze groote schrijvers nader tot het Nederlandsche volk brengen. De boeken zijn bestemd voor het onderwijs, maar daarnaast willen zij tevens het groote publiek bereiken. Het Nederlandsche volk kent te weinig zijn groote schrijvers en kent zéker te weinig zijn groote klassieke schrijvers.

Mogen deze boeken, in hun eenvoudig uiterlijk, zich vele vrienden verwerven en daardoor de liefde tot de grooten in onze letterkunde bevorderen. Waar de boeken uittreksels geven, hopen zij de begeerte te wekken tot lezing van het geheel; waar zij een onverkorten tekst brengen, moge deze aanwakkeren ook ander werk van den schrijver te lezen.

Bij de studie op Gymnasium, H.B.S. en andere M.U.L.O. inrichtingen, vraagt de uitgever een plaatsje voor zijn „Bibliotheek van Nederlandsche schrijvers". Hij zal trachten door een aantrekkelijk kleed en onberispelijke aankleeding, ook illustratief, de boeken zoo uit te geven, dat de leerling later — wanneer de studiejaren achter den rug zijn — nog gaarne de deeltjes in zijn boekenkast zal zien staan en ter hand zal nemen. Zoo moeten de klassieken populair worden!

Alg. Maand. Bibliographie.

No. 1: POTGIETER. Bloemlezing uit zijn Gedichten en Prozawerk. Uitgezocht door en met een inleiding voorzien van Dr. J. B. SCHEPERS. I. Historie en Romantiek.
f 1.20, geb *f* 1.75.

No. 2. DE GENESTET. Uit de gedichten van P. A. DE GENESTET. Inleiding van Dr. J. PRINSEN J.LZN.
f 1.15, geb. *f* 1.65.

MEULENHOFF'S BIBLIOTHEEK VAN NEDERLANDSCHE SCHRIJVERS

No. 3. WOLFF EN DEKEN. Historie van Mejuffrouw SARA BURGERHART. Verkort en met eene inleiding voorzien door J. B. MEERKERK.
f 1.40, geb. *f* 1.90.

No. 4. VONDEL. De Leeuwendalers. Inleiding en aanteekeningen van Dr. J. PRINSEN J.LZN.
f 1.15, geb. *f* 1.65.

No. 5. EEN BUNDEL ROMANTIEK. Nederlandsche Balladen en romantische Proza. Uitgegeven en ingeleid door Drs. A. SAALBORN.
f 1.40, geb. *f* 1.90.

No. 6. POTGIETER. Bloemlezing uit zijn Gedichten en Prozawerk. — Uitgezocht door en met een inleiding voorzien van Dr. J B. SCHEPERS. II.
f 1.25, geb. *f* 1.75.

No. 7. DA COSTA. Bloemlezing uit zijn werken. Ingeleid en uitgekozen door M. A. P. C. POELHEKKE. *f* 1.40, geb. *f* 1.90.

No. 8. MULTATULI. Bloemlezing uit zijn werken. Uitgegeven en met een inleiding voorzien door J. B. MEERKERK. Rijk geïllustreerd.
f 1.25, geb *f* 1 75.

No. 9. J. A. ALBERDINGH THIJM. Bloemlezing uit zijn werken. *f* 1 40, geb *f* 1.90.
Ingeleid door M. A. P. C. POELHEKKE.

No. 10. JACOB CATS. Een keur van verhalende gedichten. Uitgegeven en ingeleid door JOH. VORRINK. *f* 0.85, geb. *f* 1.35.

No. 11. P. C. HOOFT. Gedichten van P. C. HOOFT, verzameld en toegelicht door Dr. G. ENGELS.
f 1.15, geb. *f* 1.65.

No 12, 13. J. M. ACKET. Een bundel Verzen, deel I en II. gecart. *f* 1.95, in prachtb. *f* 2.45.

No. 14. JOOST VAN DEN VONDEL. Adam in Ballingschap. Uitgegeven en van een inleiding voorzien door Prof. Dr. J. PRINSEN J.LZN.
f 1.25, geb. *f* 1.75.

Dit is JAN LUIKEN. Niet; en maar de schim van't wezen,
Zyn geest, en Godt verheft, bestraalt met hemels licht,
Door sterck gelooff en hoop van de aardse om hoog gerezen.
Leeft in zyn heilzaam werk van printkunst, en gedicht.
Niets speelt zyn zeerigheid en aandacht in de trekken
Van die gelaat: om elk tot Godsvrucht op te wekken.
sdr. Spruniker.

Jan Luyken.
Kopergravure van P. Sluiter, naar de teekening van A. Houbraken.

MEULENHOFF'S BIBLIOTHEEK VAN
NEDERLANDSCHE SCHRIJVERS

JAN LUYKEN

BLOEMLEZING
UIT ZIJN WERKEN

MET INLEIDING VAN

W. KRAMER
Leeraar aan het Christelijk Lyceum te Almelo

□ □ □

UITGEGEVEN DOOR J. M. MEULENHOFF
TE AMSTERDAM IN HET JAAR MCMXXIV

INHOUD.

Bladz.

Inleiding VI

Uit: DE DUYTSE LIER:

's Uchtends, als het haantje kraayt, ... 1
De dageraat begint te blinken 2
Kom weste windtje, dat de bladertjes doet beven . . 3
Och hoe is mijn lot zoo wreet! 4
O wrede schikgodinnen! 4
Ruyssende winden, ... 6
Vervager der dagen, zo stadig in 't jagen, ... 8
In 't rijzen van den koelen dach, ... 9
Droom is 't leven, anders niet; 10
Gelukkig mensch, wien 't is gegeven, ... 11
Wel-levens kunst word noyt volprezen, ... 14
Vyfmaal zach het Bosch haar bomen, ... 15

Uit: JEZUS EN DE ZIEL:

Ik zag de schoonheid, en de zoetheid aller dingen, . 19
Zachtmoedigheid, zo breed en hoog te roemen, . . . 20
Wanneer den Hemel geeft zijn zegen, ... 20
Wie in het Paradijs wil woonen, ... 21
Toen 't zaadje stierf in 's aardrijks schoot, ... 22
Ik meende ook de Godheid woonde verre, ... 23
En water als kristal, waarop geen koelte speelt, . . 24
Ach neen! ik laat u niet, ach neen! 25
Gelijk een waterdrop, geplengt in rooden wijn, . . . 26
Hoe minder troost aan alle dingen, ... 26
Mijn God, mijn schoonste Lief, mijn Jezus, al mijn goed, 27

Uit: VONCKEN DER LIEFDE JEZUS:

Als wij door groene beemden gaan, ... 28
Gelijk een Tortelduif in 't woud, ... 29
Wij treeden voort, met hoopen en verlangen, . . . 30
De naare schaduw is aan 't breeken, ... 31
Het schoonste kind, van alle dingen, ... 32

Bladz.

Uit: DE ZEDELIJKE EN STICHTELIJKE GEZANGEN:
Laat krijgen en schanden, en rooven en branden, . . 33
Al ruisen alle Wouden, ... 34
Zo niet, onwijze ziel, zo niet, ... 35
Staa op, bekrans uw hoofd, ... 36
God is een eeuwig geeven, ... 37
Keer weêr, keer weêr, ô Jezus, mijn beminde! . . . 38
Eeuwig weezen, zonder end, ... 39
Waare oorsprong van onz' zijn, ... 39
Hoe heerlijk is de gulden poort, ... 39
Meykruydje, aardig spruitje, ... 40
Groote Jezus! die zo schoon! 44
Wie hangt 'er zoo deerlijk, geteistert, geschonden, . . 46

Uit: BESCHOUWING DER WERELD:
ô Welkom, schoone Dageraad, ... 47
De Watei-poel maakt zijn sieraaden, ... 48
Als 't mooije weertje zich bereid, ... 49

Uit: 'S MENSEN BEGIN, MIDDEN EN EYNDE:
Het Kindje Gedraagen. 50
Het Molentje 50
De Hoepel 51
De Trommel 51
Op den Dageraad 52
Zielzucht 52

Uit: BYKORF DES GEMOEDS:
De Karos 53
De Bengel 54

Uit: SPIEGEL VAN HET MENSELYK BEDRYF:
De Apen-Vreugd 55
De Zeilemaaker 56
De Gouddraadtrekker 56

Uit: ONWAARDIGE WERELD:
De ongelyke kans 57

INLEIDING.

Niet een van die grooten, wier machtig geluid klinkt door alle eeuwen, zelfs niet een der weinige klassieken die onze literatuurgeschiedenis kan aanwijzen, maar een beminnelijk, een volkomen waar, oprecht mensch, die wat in hem was en werkte met bewogen zachte stem heeft uitgezongen, daarom is Jan Luyken waard beluisterd te worden.

Zoon van onze rijke 17de eeuw, neemt hij onder de beeldende kunstenaars een eereplaats in met de veel geprezen scheppingen van zijn etsnaald, treft hij als dichter door de natuurlijkheid en eenvoud van zijn zangerig vers in het ebbend getij dier eeuw.

„Jan Luykens verzen zijn het volle, reine slotaccoord van onze machtige 17de eeuwsche kunst en tegelijkertijd het serene, nobele geluid, dat aankondigt het ruimer en dieper voelen, het rijker, veelzijdiger zieleleven in de kunst der moderne tijden" [1]).

„Zijn *Duytse Lier* heeft de frissche bekoorlijkheid van den jongen morgen; zijn stichtelijke poezie de weemoedige schoonheid en stille pracht van den scheidenden dag; de glans van zijn werk die niet verbleekt bij dien van Vondels verzen, is als een laatste opflikkering van den schoonheidsgloed die van onze zeventiende eeuw afstraalt" [2]).

---

1) Prinsen, Handb d. N. Lk. Gesch., p. 395.
2) Kalff, Gesch. d. N. Lk. IV, p. 547.

Vooraf een beeld van den dichter, want kennis van den mensch is noodig, om den eigenaardigen klank van zijn stem te verstaan. Den 11den April van het jaar 1649 werd Jan Luyken te Amsterdam geboren als zoon van Caspar Luyken, een eerzaam schoolmeester, en Hester Coores, zijn huisvrouw: beiden rustige, vrome menschen, van wie hun zoon later zou getuigen, dat zij „al vroeg den rug na 't westen der zinnelijke vergankelijke dingen, en het aangezicht na 't oosten van den eeuwigen dageraad der beminnelijkheid Gods hadden gekeerd".

Zoo groeide hij op in een ernstige, godsdienstige omgeving. Echter — in een godsdienstige omgeving van eigenaardige kleur. Oorspronkelijk lid van de Remonstrantsche gemeente, werd Caspar Luyken omstreeks 1648 gegrepen door de anti-kerkelijke stroomingen, die in de tweede helft der 17de eeuw steeds breeder werden.

Een antidogmatisch streven, een afkeer van kerkelijk gezag, van kerktucht en kerkelijke ceremoniën, een zucht naar 't vrije onderzoek en 't vrije woord zijn het typeerende in die geestesstroomingen.

Het Cartesiaansche „*cogito ergo sum*" wordt hier op godsdienstig terrein 't richtinggevend woord.

De Rijnsburger collegianten waren reeds in het eerste kwart der 17de eeuw begonnen met hun buiten-kerkelijke samenkomsten, waar niet een predikant, maar ieder die zich gedrongen gevoelde een woord tot stichting of tot vertroosting der zoekende zielen te spreken, het woord voerde. Na omstreeks 1645 worden de „collegia" talrijker. Gereformeerden, Roomschen, Remonstranten, Doopsgezinden, Lutherschen, die hun respectieve kerken hebben vaarwel gezegd, vinden hier hun vereniging. „Rechtgelovigheid telde bij hen niet. Tevens was bij hen de vroomheid des harten zoozeer de hoofdzaak, dat zij in

de afwijkingen in 't leerstellige of verschil van opvatting in dezen, onmogelijk voor zich een scheidsmuur konden zien. Wat hen bond was 'n intuïtief gevoel, hetzelfde te willen: het geven van vertroosting aan 'n onbevredigde ziel" [1]).

Zoo wilden de collegianten geen zichtbare kerken, maar „een onzichtbare gemeenschap van mannen en vrouwen, die door niets en niemand werden gebonden dan door den band van liefde en vroomheid des harten": [2]) een Christendom boven geloofsverdeeldheid.

In die collegiën voelde de oude Luyken zich thuis. Hij, de verdediger van het vrije onderzoek, met zijn zin voor waarheid en oprechtheid, met zijn sterk gemeenschapsgevoel en ascetische neigingen, zooals die spreken uit zijn twee werkjes „Onfeilbare Regel van Winste of Verlies" en „De Wisselbanck geopent".

Hoe gaarne had hij gezien, dat zijn begaafde jongste zoon, Jan, ouder geworden, met hem de collegiën bezocht en zich bezig gehouden had met de vraagstukken die den vader zoo interesseerden, maar diens vroolijke, levenslustige jeugd zocht zijn voldoening in luchtiger kring en langs andere wegen dan „het dorre en bloemlooze pad van het ascetisme".

Zijn artistieke zin en aanleg deden hem den schildersloopbaan kiezen. Zoo kwam hij op het atelier van den schilder Martinus Saeghmolen, die in zijn tijd waarschijnlijk als een voortreffelijk teekenonderwijzer bekend stond [3]). Hier beoefende hij eerst de schilderkunst, maar legde later het palet ter zij voor de etsnaald, waarmee hij het tot zoo groote kunstvaardigheid gebracht

[1]) Koopmans, De Beweging, 1905, p. 255.
[2]) Hylkema, De Gids, 1904, p. 32.
[3]) Bredius en de Roever in *Oud-Holland*, 1888, p. 128.

heeft. In het rijke etswerk, waarmee zijn dichtbundels verlucht werden, spiegelt het wezensbeeld van den kunstenaar even helder als in zijn dichtwerk.

Ook hier die teere, fijne toon, de soepele lijn die is in zijn vers, de rijke natuurtafereelen die den achtergrond vormen van zijn voorstellingen, scherp van waarneming en teekening, altijd omwaasd van de droomstemming zijner dichterziel.

De menschfiguren zijn minder aantrekkelijk. Ze ontsieren vaak een overigens fijne ets door hun afschuwelijke gezichten en slappe houdingen, altijd preekend of simpel kijkend. Ligt voor een deel de verklaring daarvan in de latere levensbeschouwing van den dichter, opmerkelijk is in dit verband wat Houbraken zegt omtrent de figuren op een schilderij „Het laatste oordeel" van Saeghmolen, den leermeester: „De meeste van die waren wel natuurlijk verbeeld, aangezien dezelve zoo bleek geschilderd waren dat het schimmen of geesten waren. Men zeit, dat Jan Luyken in zijn jeugt bij hem de Teeken- en Schilderkunst geleerd heeft. 'k Wil 't ook gelooven, aangezien men dikwerf even dusdanig betrokken wezens in zijne Beeltjes en Slegtharige Engelen door zijne etsnaald verbeeld ziet" [1].

In zijn jeugd had Luyken nog niets van het mystieke en ascetische, dat later de hoofdtrek van zijn leven vormt. Met berouw en droefheid spreekt hij later van zijn jeugdleven:

„Wie was het schaapje dat ging dwalen,
En doolen, buiten spoor en palen,
Door 't woeste veld, en wilde woud?
. . . . . .

[1] Aangeh. bij Bredius en de Roever, t. a. p. 123.

Ik was het zelf en ging al verder,
Maar Gij, mijn Allergoedste Herder,
Hebt mij zoo trouwlijk opgezocht,
En eindeling met vreugd gevonden,
Eer mij de wolf nog had verslonden
En op uw schouders t'huis gebrocht" [1]).

We moeten echter deze schuldbelijdenis zien als de uiting van den lateren strengen strijder tegen allen wereldzin, die niets duldt wat hem af kan trekken van zijn eenig heilig levensdoel: de navolging van Christus. Dus niet als de berouwvolle klacht over een losbandig, wild leven. Daarvoor bestaat geen enkele grond. Integendeel, Jan was de meest geliefde zoon van zijn moeder, „van welker stillen geest haar zoon een goed deel had". (Levensbericht.) Zijn „dwalen" bestond hierin, dat hij zijn blik en zijn lusten niet afwendde van het wereldsche naar het hemelsche.

Voor zulk een ommekeer was de kring van vrienden, waarin hij verkeerde, niet de ware sfeer. We ontmoeten hem als trouw bezoeker in de dichtlievende kring *„de Wijngaardranken,"* die in de herberg *„De Zoete Rust"* onder de leiding van den kastelein, *Jan Zoet*, z'n samenkomsten hield. Het gezelschap had een edel doel. Het wilde zijn een „Konst-schoole der Deugd," „tot wegneminge en verbeteringe van verscheiden gebreeken, nu, God beetert, zo hier als elders al te diep geworteld." Maar als gewoonlijk bleef ook hier de uitvoering iets beneden het ideaal. Men beoefende vlijtig „d'eedle dichtkonst," als blijkt uit een bundeltje dat eenige proeven bevat van die gemeenschappelijke werkzaamheid: *„Parnassus aan 't Y,"* waaruit ook blijkt,

[1]) Vonken der Liefde Jezus, X.

dat de club een twintigtal leden telde. Maar als het „Poëtisch Peert," „de kroes vol wijn, gezwollen aan den Rijn," wat lustig begon rond te gaan, dan kwam de „Deugdoefening" vaak deerlijk in de knel, dan was er plaats voor vragen als een der leden, Pieter Rixtel, in poëtischen trant stelde aan zijn medelid Jacob Steendam:

„Waarom verft zig uw Neus met paarse en roo
[karbonken
o Jacob! is het ook de verf des Deugts of niet?"

Ook wekt de naam van den leider der vergaderingen, *Jan Zoet*, „dat drollig hooft en koddig harzenvat," niet de gedachte aan ernst en dege degelijkheid. Hij mocht met de vele reformateurs dier dagen felle hekelverzen slingeren tegen de kerken, „het warziek Babel" als hij ze geliefde te noemen, er was in eigen leven en karakter veel te reformeeren: Wel raadde hij:

„Zijn ziel en zalighaid nooit aan een Paap betrouwen
Maar zelf door d'enge poort staag dringen . . .",

echter van dat persoonlijk „dringen" merken we weinig.

Noch in Luykens jeugd-, noch in zijn latere werk vindt men herinneringen aan het verkeer in dien kring. Wel bevat zijn „Duytse Lier" een paar gedichten aan jeugdvrienden, o.a. op een der leden van de „Dichtschool" aan het Y, *Karel Verlove*, dien we buiten de Parnas-poëzie alleen kennen uit zijn lijkklacht op den dood van *Antonides van der Goes*, waaruit blijkt, dat hij wel den goeden kijk had op den stand van de dichtkunst in zijn dagen:

„Zo gaan vast een voor een de heldre lichten onder
Gevolgt van eene nacht van droefheid en geween."

Jan Luyken vlecht den Poëet Verlove naar de wijs van zijn tijd een veel te groote „Lauwre-kroon":

„Dus stoot uw kruyn der starren woning,
Daar gij eerlang noch blinken zult,
Als 's levens maat is opgevult,
o Swaan, die in den Amstel speelt,
Al drijvende langs haar bieze boorden:
De zoete zangen die gij queelt,
Als of men Maroos veldpijp hoorden,
Rekke aller Nimphen halzen op;
En doen de Y-Mereminne luyst'ren;
Zo haalt men een bekransten kop:
Nooyt zal den dood uw lof verduyst'ren:
Gy leeft noch in uw zang, hier naar,
Veel langer dan drie hondert jaar".

Verlove mocht dankbaar zijn, dat hij zoo'n lofdichter had, zonder dezen zou men zich zijner na driehonderd jaar niet meer herinneren. Intusschen blijkt hier met welk een warme liefde voor de dichtkunst de jonge Luyken bezield was.

Natuur, Lier en Liefde waren naast trouwe vriendschap het geluk van zijn jeugd. In het afscheidslied aan zijn vriend Joan van Rozendaal, bij diens vertrek naar Pruisen herinnert hij aan het te zamen genoten genot:

„Zing, hoe wij daar (in Holland) elkander vonden;
En hoe wij kouten langs den weg;
Zing meerder als ik u wel zeg;
Zing, hoewe ons aan elkaar verbonden,
Door vrundschap, en hoe dat wij naar dien tijd,
Zo vaak, wanneer den ijver woelden,
De zorgen van het harte spoelden,

Met Lieber [1]), die de doffen maakt verblijd,
Maar zing vooral aan 't bos van Pruysen,
Hoe dat wij met de Zang-Godin,
Wiens schoonheid ik zo hoog bemin,
Niet ver van daar het Y koomt bruysen,
Zoo liefelijk gedooken in het riet,
Uyt aller menschen ogen lagen,
Gekoestert naar ons wel behagen,
Van niemant, dan de westewint bespiet".

Van die losse, luchtige jeugd is de *Duytse Lier* de stem. Hier zingt en klaagt het minnende hart van den 22-jarige in „deftige en dartelende toonen" van Liefdes vreugd en smart.

Rijk is de 17de eeuwsche literatuur aan minnezangen: Hooft, Breero, Starter, Jonctijs . . . zij gaven naast vele anderen rijke, veelgeliefde stof voor de Mopsjes en andere Liedeboeken, onmisbare opluistering van de gezellige samenkomsten der jeugd in de 17de eeuw. Luyken's minnepoëzie kan met eere daar naast staan, verscheidene van zijn liedjes onder de beste op dat gebied genoemd worden.

In 1671 zag zijn bundeltje in 't duodecimo-formaat, versierd met prentjes aan DANIEL HEINSII, *Nederduytse Poëmata* ontleend, voor 't eerst het licht onder den muzikalen titel *„Joan Luyken's Duytse Lier, draayende veel van de Nieuwste, deftige en dartelende Toonen"*.

't Was zoo heel iets anders dan de fijn geschaafde, gladbelikte producten van dien tijd, voorzien van het controlemerk *„Nil volentibus arduum"*.

Luyken voelde 't zelf ook wel, dat zijn losse lied, zoo vrij als lied uit voog'lenkeel gezongen, bij de strenge

---

[1]) de wijn. (*Liber:* bijnaam van Bacchus: de bevrijder van zorgen).

rechters met de onfeilbare eenheidsmaat geen genade zou vinden en zocht daarom het patronaat van dat „eedel Verstand", den fellen bestrijder van Nil, *Antonides*, evenals hij toen nog „in het fierste (zijner) jeugt".

In den hoogdravenden toon van de opdrachten en lofredenen dier dagen „offert (hij) zijn Duytse Lier vrijborstig aan „de brave Jongeling" op", opdat „zij onder bescherminge (zijner) name, daar de wrijtende Nijt voor schrikt, meer gezags en aanziens hebbe".

Een tweede opdracht is gericht aan „de vrolike Amstel-Nimphjes, de beleefde Zielen, de allerschoonste voorwerpsels der aarden", wie hij zijn „liefde en minlovende zangen" toe wil zingen, „smeekende dat (zij) se (hem) met haar geest-vleyende stemmen weder toe zullen kaatsen"; „dit gebeurende, verzeker ik mij van een verleydende Echo, veel schoonder dan de moederstem".

Want zijn verzen waren voor den Zang bestemd, als blijkt uit de wijzen, die altijd vooraf aangegeven werden. Luyken's vers is geheel zang-, nooit spreekvers, met z'n altijd zangerig rhythme, z'n herhalingen, z'n refereinregels.

Ook zegt hij in zijn opdracht aan Antonides: „Ik zing van Liefde en Min, 't welk UE. die met mij in het fierste uwer jeugt zijt, niet gans onaangenaam kan zijn. Evenwel zoude ik, ten aanzien der geringe uitwerkzels dit niet durven geloven; indien zeker een bevallige Juffrouw, door haar meer als menschelijke stem [1]), daar zij mijn vaarzen mede oppronkte, mij niet verzekert had, dat zij (zose van haarsgelijk UE.

---

1) Appelonia Pijnbergs, het meisje aan wier „schoon zingen" een liedje uit den bundel gewijd is? Of Maria de Oudens, „een Dochter zeer vermaard door haar uitmuntenden zang?" Met Maria de Oudens is Luyken in 1672 getrouwd. Kalff, Gesch. d. Lk. IV, 523.

werden toegezongen) . . . UE. hoog gespannen geest zouden streelen".

Vier en zestig stukjes bevat het bundeltje, verdeeld over „tien Verdeelingen", elk met een toepasselijk motto.

De meeste zijn minnedichten, daarnaast een paar romantische vertellingen, enkele gelegenheidsgedichten en de lofzang op het landleven.

„O schone min, hoe kan ik u verbeelden?
Gij spant de kroon van alle lust en weelden",

dat is de grondtoon van de Duytse Lier;

„De min is soet,
En nut en goet;
Geen zonden
Als men blijft op 's Hemels goude wetten staan",

de overtuiging van den verliefden Liereman.

Hoe heeft hij ze gezocht, gesmeekt, gebeden, „de geurige Amstelbloemen", tot „Liefdens êele vreugd" genood:

„Tree toe, wanneer de gulden poort
Van Liefdens gaarde gaapt, en nood u binne".

In den trant der pastorale poëzie noemt hij ze met hoofsche namen. Nu eens is het een Leonora, die met „een straal uyt oogen, bruiner dan den diamant, stak door een heymelijk vermoogen, (zijn) jeugdig hart in lichte brand". Dan een Filiana, die hij tot 't zoet der minne noodt. Straks een Antiopana, „straffe Nimph, die de tran'ge vlieten, die biglend langs (haar) Minnaars wangen schieten, zo koel ontvangt, op een hart van steen; de wrede, zij bindt (hem) eerst met koorden, en poogt (hem) dan gevankelijk te moorden". Of hij

slaat de Hooftsche lier aan op den toon „Windeken daar het bos af drilt":

„Och Leliana! och al mijn goet,
Die mijn hartje branden doet,
Door uw lonkjes,
Vol van vonkjes,
Vonkjes, die van 't lodder oog
Quetsen, als pijltjes van een boog".

Dan wordt hij stil onder „de dwang van den zang" van schoone Appelona, als „zij uyt heldre boesem (zingt) en 't geveert van het hele Woud braveert".

Is dat dezelfde Appelona, wie hij klaagt: „hoe lang Zult gij blijven zo stuurs, zo wrang? Hoe lang al even trots? Gelijk als een harde rots, Die 't zee-gewelt op zijne borst doet breeken; Zoo wrevel staat gij, voor mijn zuchte en smeeken"?

Altijd zingt hij van de Min, nu juichend, dan klagend, maar altijd echt, uit het volle gemoed, nooit gekunsteld, nooit met jacht op effect.

Als wij soms bekende tonen hooren en aan den Muider Drost herinnerd worden, 't is nooit door iets van diens gekunsteldheid.

„Nimphjen, als ik er uw oogjens zo zoet,
So lief, so lodder, vol heldre gloed,
Bekijk, zo vliegt er mijn zieltjen gebuid,
Op wiekjens van zuchten ten aderen uit":

wat 'n zangerige liefdesbekentenis. —

„Zie de zilte trane-peer'len
Langs uw Minnaars wangen dweer'len
Op een bleeke ontgloeijde lip":

hoe kon het nimfje onaandoenlijk blijven bij zoo'n liefdeklacht.

Titelblad van de eerste uitgave van Jan Luyken's „Duytse Lier." Amsterdam 1671.

t Vrouwelijk schoon gaat hem boven alles: „Een allerschoonste Maagdelijn, die spand de kroon Van 't bloeyend schoon Der maagden, Die haar spieg'len in de glazen Amstelstroom, (haar) bijzijn haagt (hem) meer Als 't zonneschijntje, in het koude Winter-weer", is hem „soeter dan de schaauw Eens lindebooms op 't heetste van den dag". Hoor „Bloemert" zijn lief bezingen:

„'t Moet alles wijken voor de schoone Gaardelijne;
Wijk witten Yssel-zwaan, verschuyl u in het riet,
Uw blankheyd gelt 'er niet,
Mijn Nimph is blanker dan de schoonste maneschijne.

Mijn lief is jeugdiger dan d' eerst ontsloten Rozen;
Haar kaaken gloeyen als het bloosjen van de Pers,
Haar lippen als een kers;
Mijn lief is bolder dan de purpre Abrikozen".

Maar ook andere eigenschappen bewondert hij in de vrouw. De „Harderskout" prijst ook de maagd, die „niet te veel aan spel, en speelnootinnen hangt; zij loopt niet dikmaal uyt, maar stemmig, stil van geest, zit zij in huis en leest, of aan haar Moeders zijde, en spilt den tijd met spinnen". „Wie is zoo redenrijk, als 't Nimphjen dat mij blaakt?" vraagt Bloemert. Maar Eelhart is wat bang voor al te grote redenrijkheid:

„Het past de Swaluw, die, van achteren naar vooren
Des landmans huys doorkruyst, te snat'ren, maar geen
[Vrouw,
Dat die zich stemmig houw;
Mijn Gloroos praat niet veel, het lust haar meer te hooren".

En dan: „Wat ziert een Maagd, zo als eenvuldigheid en zeden?" „Men vind geen schoonder schoon,

dan wijsheid, eer en deugt". Hier hooren we al de leering, die later in Luykens verzen den boventoon zal krijgen, die doet denken aan Cats.

Want dartele tonen mocht de Duytse Lier vaak draaien, al te dartele soms, die door platheid en smakeloosheid dissoneeren, ook de ernstige ondertoon klinkt telkens door. We begrijpen het, hoe vurig de oudere Jan Luyken, die 't oog geheel van 't wereldsche had afgekeerd, begeerde deze uiting van zijn jeugd te smoren, door te trachten alle exemplaren van zijn Duytse Lier op te koopen, want het zinnelijke heeft er den boventoon, vaak schroeit er de hartstocht door, maar zij spreekt niet van een verdorven geest.

Herhaaldelijk waarschuwt hij met nadruk tegen verboden, onkuische min: „De min is zoet, En nut en goed, Geen zonden, *Als men blijft op 's Hemels goude wetten staan*".

Hij hekelt de „losse trouw" en het ideaal is hem ook Vondels „oprechte huwelijkstrouw":

„man en vrouw
Aan een gesmeet door vaste trouw
Om t' zaam door zoet en wrang te streven",

Laat dan „wreevle Nijd ons vrij vervolgen nacht en dag,
Rechtschape min ontziet noch pijn, noch bal-
[lingschap, noch lijden,
Zo staan we vast met moed de woede buyen
[door". —

„Op een vraag, welke de beste kunst zij", prijst hij de wel-levenskunst boven alle:

„Gaar alle kunsten tot een schat,
Die 's Weerelds wijde kring omvat,
En hangt s'er aan voor starrelichten:

Zo zal mijn kunst met held'ren straal
Alleen die and'ren altemaal,
Gelijk een zon, doen schaamroot swichten".

Die kunst, die boven alle gaat, is het zoeken van „God, in 's Hemels zalen". Dat die kunst, „van vele wel begeert, maar weynig recht geleert" wordt, dat „doet de wellust met haar pesten".

Hier hooren we reeds het praeludium op zijn latere geestelijke zangen, want in zijn ernstige oogenblikken gevoelde hij wel 't wufte van zijn leven, zag hij 't vergankelijke van al 't aardsche schoon. Dan zucht zijn „Air" in weemoedige mineur van 's levens ijdelheid en 's menschen zorgeloosheid:

„Droom is 't leven, anders niet;
't Glijt voorbij gelijk een vliet,
Die langs steyle boorden schiet,
Zonder ooyt te keeren".
. . . . . .
't Huys van vel, en vlees, en been,
Slaat aan 't kraaken,
d' Oogen waaken,
Met de dood in duysterheen.

Alles loopt uit in 't duister, geen uitzicht. De dichter is nog niet gekomen op de hoogte van waar hij zal juichen:

„Maar in het Oost van ons Geloove,
Verrijst een and're Dageraad",

als „alle aardse schaduw weg (zal) vlieden, Als of men een gordijn verschoof". —

„In de *Duytse Lier* is de natuur achtergrond der minne" [1]). Dat is naast den eenvoud en het zoetvloeiende van zijn zangerige verzen vooral het bekoorlijke.

Getuigen zijn etsen van het gevoelige oog en den scherpen blik, waarmee de beeldende kunstenaar de natuur waarnam, zijn liefde voor het rijke natuurleven, zijn vol genieten daarvan straalt ook in zijn verzen.

Gelukkig prijst hij, „wien 't is gegeven, In 't veld zijn dagen af te leven":

„O dat het lot mij zulk een leven gaf?
Mijn zanglust zou veel schooner bloeyen
En met den Wilg aan 't beekjen groeyen;
Gelijk een Swaan lijde ik het leven af".

Hoe heeft hij genoten van „het rijzen van den koelen dach", „als het licht het duyster vaagt", en de „purp're dageraad, met oranje-stralen, Door bolle, en witte wolken dringt, Terwijl het bosch haar optocht zingt Met duizend Nachtegalen". Hij ziet het vee „de klaver snoeyen, Van morgendauw, zoo zoet als honig, nat". Straks hoe „de goude zon verquikt,

Als zij in 't uchtent bloozen
De gloejende Roosen
Met Stralen beblickt,
En varsse dauw van haare blaatjens lickt".

Hij heeft oog voor 't leven dat ontwaakt in den morgen: „'t graau Mosjen, 't Vinkjen dat in het lange riet loopt speelen, de trotze Swaan, Bekleed met hagelwitte pluymen, Die 't water voor zijn borst doet schuymen, Wanneer hij wil ten strijde gaan", zij leven in zijn zangen.

---

[1]) Kalff, IV, 543.

Hij geniet van het rhythme der „ruissende winden door Yp en Linden", van den zang in „de blaan des wilgenbooms, die ruysen met de vliet, als 't windjen door hun telgen jaagt".

Hij kent de zomerweelde van te rusten „aan een stroom, begroeit langs haren soom met d' Elseboom", of „aan een beek, die langs klavere boorden strijkt overschaaut van wilge-bladen", maar ook het genoegen van ter kooye te kruipen, op eene veed'ren zak, In 't landhuys, onder 't lage dak, Wanneer de regevlagen druypen, Een koele wint in hooge beuken ruyst".

Zoo heeft hij de natuur gebeeld en bezongen, meest in haar liefelijkheid, ook in haar majesteit, „waar de zee met breede baren komt slepen op de schuyne strand"; „als de Hemel blixems swaayt, met een swaren donder val; als „de gure winter beeft" en „het Bosch haar bomen (ziet) wit besturven als een doot". —

Wat zijn gevoelig oog zag, wat zijn genietend oor beluisterde, wat z'n jong gemoed bewoog, zong hij met klankrijke stem in het beeldend woord, op het gevoelig rhythme van zijn ontroering.

„Vervager der dagen, zo stadig in 't jagen
Hoe vliegt gij, hoe vliegt gij zo trage?
Nooyt susten uw 't rusten, of zoude 't u lusten
Een minnaar, een minnaar te plagen".

Zoo klaagt de aloude minneklacht tot den ongevoeligen tijd. Een meesterstukje van klankschildering, met treffende harmonie van stemming en klank.

Het teere suizen van de zachte koelte draagt het zuchtend verlangen van den minnaar in dat andere kunststukje:

„Komt weste windtje, dat de bladertjes doet beven,
En zieltjes zuchten helpt, als gij zoo naar en sacht,
Door duyzend telgjes heen, komt fluysterende sweven,
En zoeltjes gonzen, in het donk're bos bij nacht;
Kom, neem mijn zuchten op uw uytgespreyde wieken,
En tuytze in Felaas oor" . . . . . .

Het frissche leven, dat is in den jong geboren dag, klinkt helder op uit zijn morgenzang:

„De dageraat begint te blinken,
De Roosjes zijn aan 't open gaan;
De Nucht're Zon komt peer'len drinken,
De zuyde wind speelt met de blaan:
Het Nachtegaaltje fluyt,
En 't Schaapje scheert het kruyt;
Hoe zoet
Is een gemoet
Met zulk een vreugd gevoet". —

In zijn romantische vertellingen „Getergde min doet wonderen", door Busken Huet zo hoog geprezen, en „Van Doraltus" toont Luyken zich een boeiend verteller, maar er is te veel in van die romantiek, waardoor Jan Vos zich berucht maakte, om ons in hun geheel te bekoren. —

II.

„In 't 26 Jaar zijns ouderdoms is hem de Heere op een krachtdaadige wijs aan zijn herte verscheenen, waar op hij vuurig door de Liefde Gods ontsteeken zijnde, rezolveerde om een geheel andere manier van leven te leiden, zijn oud en slecht gezelschap verlaatende, voegde zich bij de vroome van dien tijd, en sloeg de weg van verloochening met groote getrouwheid in, kloek-

moedig afstervende al wat de natuur lief was, dezelve niet geevende, als dat hij niet ontbeeren konde, nauwelijks bloote nooddruft neemende van spijs, drank, slaapen, kleeding, enz., hoewel hij 't zelve rijkelijk konde winnen".

Zoo beschrijft Cornelis van Eeke in zijn „Kort verhaal", verschenen in 1712, het sterfjaar van den dichter, den grooten ommekeer in diens leven.

Hier gebeurde, wat de vader zoo lang tevergeefs had gewenscht: Jan voegde zich bij de Piëtisten. Het zaad, in het ouderlijk huis gestrooid, ging opwassen en vruchten dragen; het „gulde spoor" hem door zijn vader nagelaten, leerde hij „voor 't rechte Erf waardeeren".

Uit geheel andere oogen zag hij thans wereld en leven. „Droom is 't leven, anders niet, d'arme mensch vergaapt zijn tyt, aan het schoon der ydelheyd, maar een schaduw die hem vlijt", had hij vroeger in een ernstig oogenblik gemijmerd, 't was hem nu blijvende zekerheid. Hoe heeft hij zijn jongen tijd „verguygelt in de wind", den schijn voor het wezen genomen. Hoe kon de ziel zoo ver verdwaald zijn, dat zij niet dacht „aan God, (haar) waarde Vader, en 't Paradijs, (haar) rechte Vaderland?"

Nu „de ziele met Gods genade was aangeblikt", nu juichte hij in 't nieuwe leven:

„Ach vriend'lijk aangezicht des Heeren!
Hebt gij de gantse kreatuur
Gelijk vergeeten, deezer uur,
Om u alleen tot mij te keeren?
Ach vriendelijke levensblik!
Het is mij nu, ô mijn beminden!
Als was er nergens iets te vinden,
Als was'er niets, als gij en ik.
Ik ben mijns liefs en hij is mijne.

ô Bloempjes van het Paradijs.
ô Schoone reuk! ô schoone spijs!
Nooit moet mij uwe kracht verdwijnen.
Is dit die smalle en steile baan?
ô Wereld zaagt gij uit mijn oogen!
Gij kwaamt van uwen weg gevloogen;
Gij liet den slijk voor 't goud wel staan.
Nu kan ik aardse vreugde derven,
Nu gij, ô bron van alle goed,
Zo lieflijk welt in mijn gemoed,
'k Wil honderd dooden om u sterven".

Met ijver ging hij het pad van wereldverzaking en zelfverloochening loopen, afstervende al wat hij tot nog toe had bemind, gezocht, gehoopt, om slechts één hartstocht te kennen en te koesteren: de liefde van de ziel tot haar hemelschen Bruidegom.

Daarvan zong voortaan zijn lied. Met ijver trachtte hij den naklank van zijn wufte, dartele jeugd te smoren. Alle exemplaren van de „Duytse Lier", die hij kon machtig worden, vernietigde hij, kocht ze zelfs op, tot hij moest ondervinden, dat zijn ijver meerdere verzameld had dan vroeger ooit gedrukt waren: een inhalig uitgever had het bundeltje in stilte herdrukt, nu er zoo'n vraag naar bleek te zijn.

Niet in de kerk vond Luyken bevrediging, noch in de Gereformeerde Staatskerk, noch in de Remonstrantsche, noch in de Doopsgezinde. In het dogma kon zijn geest zich niet voegen, daarvoor was hij te veel gevoelsmensch; „de verbrijzelende hamerklop van den twist, die heel de kerk doorklonk" kon zijn gevoelig oor niet verdragen, — in stille overpeinzing, in mystieke meditatie was zijn lust.

„Mijn God! de zin des boeks door uwen geest geschreeven
Word van de Sekte hier, en ginds en weer gedreeven,
Gebogen als een riet bewogen van den wint;
Elk roept: hij ziet het recht, en egter zijn zij blint.
't Bedenken gaf mij raad; ik zou mij t'uwaarts keeren
In stille aandachtigheid, om van U zelf te leeren".

In dit bijschrift bij „Een afgezonderde ziele" sprak hij ook eigen opvatting uit.

Straks vond men hem ook niet meer in de gezelschappen, hij zocht de eenzaamheid, „wijl hij een stil afgescheiden leven best oordeelde om den Heere wel aan te hangen". Hij minde de stilte, omdat hij daar „de stem zijns Liefsten" kon beluisteren.

Toch — hij werd veel bezocht, ook door lieden van andere plaatsen, zegt van Eeke, „en schoon hij van weinig woorden was (hy placht te zeggen: „Daar is niet veel te zeggen, maar veel te doen"), ging ieder gesticht en overtuigt van hem, want hij drukte hooge zaaken met laage woorden uit".

Den armen was hij een milde helper. Zoo iemand, hij mocht den „Lof der Barmhertigheid" zingen, want hij bracht het woord van den Meester in practijk: „Die twee rokken heeft, neme er een en geve dien die er geen heeft". Het stille liefdewerk was zijn dagelijksche verlustiging: „Hij bezocht dikmaals de Godvruchtigen, maar meest de behoeftigen en geringen, en hielp haar nood met groote heimelijkheid vervullen" (Van Eeke).

Bedroefden en lijdenden was hij een trooster, hij, wiens eigen leven rijk was aan smart.

Op 32-jarigen leeftijd was hij reeds weduwnaar; vier van zijn kinderen stierven jong, alleen Caspar bleef hem nog gespaard. Caspar beoefende als zijn vader

de teeken- en etskunst, maar met minder kunstvaardigheid dan deze. Het ongeregelde leven van den zoon gaf den vader veel verdriet. Met roerenden ernst vermaande hij „het dolende schaap" terug te keeren uit „het quaad gezelschap".

„Och! Heere! Heere! ik heb noch een doolend schaap in de woestijn dezer wereld, in 't gevaar om van de wolf verscheurd te worden; zoekt het en vindt het, gelijk gij mij onwaardige, gezocht en gevonden hebt", zoo smeekt hij in zijn „Geestelijke Brieven". Zijn begeerte werd vervuld, Caspar keerde terug, maar op 36-jarigen leeftijd stierf ook hij, zes jaar vóór den vader.

Het eigen lichaam werd vaak door pijnen gekweld, daarbij de voortdurende strijd tegen begeerten en wenschen die hem dreigden af te trekken van „het smalle pad", „den weg der woestijne":

„Ach Bruidegom van mijn gemoed,
Tot U verhef ik mijne zuchten,
En kom tot uwen boezem vluchten,
Dat uw genade mij behoed.
Zij wonen binnen mijne muuren,
Als hertgenooten van mijn huis,
Die mij verschaffen strijd en kruis,
En op mij loeren alle uuren.
't Zijn spruiten van mijn levenskrachten,
Mijn hert en ziel zo na verwant,
Door een aloude en sterke band,
Mijn eigen Zinnen en gedachten,
Zij brengen mij veel onrust aan,
En of ik haar gebie te zwijgen,
Om zoete stilte en rust te krijgen,
Zij laten 't zo niet lange staan".

Maar hij bleef staande op de „naare, doch veilige weg", straks klinkt zijn geloofskreet:

„Ik houw aan God, mijn eenig EEN,
Het ga zo 't wil, en of 't geschieden
Dat aarde en hemelrijk verging,
Het raakt mij niet, dat mag gebeuren;
Om Een verlaat ik alle ding.
Mijn God, mijn lief, mijn eenig goed,
Al ging mijn lijf en ziel te gronde,
Zo lang er noch in mijn gemoed,
Een snak, een vonkje word gevonden,
Zo lang word gij van mij bemind".

Of in vaste rust, door geen onheil te breken:

„Al ruisen alle wouden,
Al bruist het wilde Meer,
Al beeft het al van Donder,
Al straald de Blixem neer:
Mijn hert blijft zonder vreezen,
In zijn wezen".

Dat zijn geen goedkoope, femelende phrasen, maar zangen, goudglanzend van het vuur van zwaren zielestrijd. „Men zag hem in de tegenspoeden, die dikmaals heel zwaar aankwamen, zeer standvastig en onbeweeglijk, nooit met een versaagd of wankelbaar gemoed", zegt wederom zijn tijdgenoot van Eeke. En 't geheim van die rustige kracht was zijn vast geloof, dat ook in het lijden een gave van zijn God zag:

„ô Welkom kruis en bitter lijden,
Verachting, oneer, spot en smaad,
Verschoovenheid van alle zijden,
Vergeeten armoed, strijd en haat,

Gij moet aan mijne tafel eeten,
En overnachten in mijn huis,
Uw goede vriendschap mag wel duuren,
Zo lang ik woon in 't aardse lijf,
Gij scheid mij van de kreaturen,
En maakt dat ik vereenigd blijf,
Met God, mijn Lief, mijn overschoone
Bij wien 't mij eeuwig lust te woonen".

Dat was niet het rustige weggetje van den welgerusten Christen, „die de woestijn met haar sprinkhanen en wilden honing slechts van hooren zeggen kent", maar de zware levensgang van den strijder wiens „herte zucht naar ruimer lucht: „Ik heb de Werelt niet begeert, maar ik heb God gezocht"; die smachtend het oog gevestigd houdt op „de Dageraad die rijst in 't Oost van zijn Geloove":

„Wij kijken uit naar 't zalig Oosten,
Met uitgestrekten hals en hooft,
En hoopen op het schoon vertroosten
Dat ons de waarheid heeft belooft.
Wat achterblijft: dat zal gebeuren;
Noch maar een wijltjen in geduld;
Tot God ontsluit zijn goude deuren
En alles heerlijk word vervult".

Zoo was de grondtoon van zijn leven: „In God is al wat ik begeer, is al wat ik bemin". Zoo was hij voor de „godminnende zielen" dier dagen „een vriend des Bruidegoms, die Zijne stem hoorde", die in het spoor zijns Meesters trachtte te wandelen. Wat vooral in hem aantrok, was zijn zachtmoedigheid, zijn milde geest. Hij mengde zich niet in de felle geestelijke twisten zijner dagen, gaf niet af op andersdenkenden, maar

keerde tot zich zelf in, „legde aan het eigen leven den maatstaf aan van Christus".

Hoe prijst hij de zachtmoedigheid:

„Zachtmoedigheid, zo breed en hoog te roemen,
o Schoone Bloem! Prinses van alle bloemen,
U heb ik lief, al wast gij onder 't kruis,
Op eenen berg, zo wijt en ver van huis.
Noch hoop ik u te vinden en te erlangen;
Gij zijt de Bloem, die JEZUS gaarne ruikt".

Vondels „al wie door ootmoed wordt herboren, die is van 't hemelsche geslacht" was ook zijn woord:

„Zo vloeit de milde geest des Heeren
In 't ned'rig en ootmoedig hert".

Over Luykens theologische opvattingen is veel geschreven. Hij leefde in een tijd van fel bewogen geestelijk leven, allerlei nieuwe leeringen werden verkondigd, de strijd tusschen oud en nieuw vervulde harten en hoofden. Ook Luyken, de ernstige zoeker, werd in die stroomingen meegevoerd. Naast den Bijbel bestudeerde hij de wijsgeerige geschriften van zijn tijd. Zijn aanleg voor mystieke overpeinzingen dreef hem vooral tot de toen veelgelezen werken van den Duitschen mysticus Jacob Boehme. Diens beeldende mystiek sprak vooral tot zijn kunstenaarsgemoed. Hier dezelfde overtuiging, dat het zichtbare slechts „schaduwen en doode beelden" geeft van een hoogere, volmaakte wereld, daarom een zuchten naar een hooger leven, naar vereeniging met God, waaruit de ziel haar oorsprong nam.

Dit nu is de mystieke gedachte van alle eeuwen.

Reeds de heidensche wijsgeer Plato zag in de wereld

slechts een flauwe schaduw van een hoogere werkelijkheid, wat Goethe ook uitsprak in zijn:

„Alles Vergängliche
Ist nur ein Gleichnisz;
Das unzulängliche,
Hier wird 's Ereignisz,
Das unbeschreibliche
Hier ist es gethan" [1]).

En Vondel:

„Wat goet zich in 't geschapen spreit
Bij sprenkelen, is hier volkomen
In schoonheit, maght, en heerlijckheit,
Een zee, de springaêr aller stroomen".

Naar die heerlijke volkomenheid richt zich het oog van den door Gods Geest verlichte met smachtend verlangen:

„Wat herquam van het enckel Een
Doolt, als in ballingschap verschoven,
Vint geene rustplaats hier beneên,
En zoekt het vaderlant daer boven".

Zich te verdiepen in bespiegelingen over het wezen Gods en het ware Paradijs is niet alleen plicht, maar ook hoogste zaligheid. Zoo zal de ziel, verlicht door de genade Gods, komen tot innerlijke aanschouwing van 't onuitsprekelijke, en in *extase*, het in den geest opgenomen worden, versmelten in de Godheid, de „*unio mystica*" met God.

Hiervan spreken de groote mystieken der Middeleeuwen, Tauler, Hadewych, Ruusbroeck (met wie Luyken veel overeenkomst vertoont).

---

[1]) Goethe, Faust II, Chorus mysticus.

Hij volgde echter Boehme verder op het pad van diens bespiegelingen en kwam tot uitingen, afwijkende van het oude geloof der vaderen. Zoo zag men hem, zeker, als een voorbeeldig mensch, een oprecht en vroom man, maar niettemin als een ketter.

Een levensbeschrijver van Luyken uit onzen tijd, Dr. Hylkema, gaf van hem zelfs het volgend geestelijk signalement: „niet een vrome in den gewonen zin des woords, maar een vrijgeest en revolutionnair, een geestverwant van niemand anders dan den atheïst en ongodist Spinoza, een vrijgeest zoo volkomen als er zelfs in dezen dag nog weinig worden gevonden" [1]).

Wie Luykens geestesontwikkeling en zijn uitingen tot hiertoe heeft gevolgd, ziet vreemd op bij zulk een verklaring. Er kwam dan ook van verschillende zijden critiek op dit stoute beweren: Dr. van der Valk in „Ons Tijdschrift", Koopmans in „De Beweging", Postmus in „De Standaard", Ds. van Melle in zijn werkje „De „oude" Jan Luyken", allen verdedigden zij de oude beschouwing: Jan Luyken, de mystieke Christen, geen pantheïst, maar geloovende in een persoonlijk God, den eenigen God, „die de wereld zo heeft bemind,

Dat Hij zijn Eenigen Gebooren,
Beminden Zoon en heilig Kind,
Gegeeven heeft om 't kwaad te smooren,
God gaf, om 't zwaare werk des Noods
Niet Eén der Zoonen, maar dien Eenen:
Dat is wat heerlijks en wat groots" [2]).

Na deze critiek schreef Dr. Hylkema een tweede artikel: „Luyken toch van den ouden stempel?", waarin

---

1) Dr. Hylkema, De Nieuwlichter Jan Luyken, De Gids, 1904.
2) Voncken der Liefde Jesu, voorr.

zijn oordeel eenigszins herzien werd. „Een *atheïst* en *vrijgeest* niet minder dan Spinoza" schreef ik. Ik had er bij kunnen voegen, dat dit gezegd werd uit den geest van het zeventiende-eeuwsch kerkendom, niet uit dien van onzen tijd. Een dageraadsmensch was Luyken niet. En wat heden ten dage zich atheïst of spinozist noemt, vindt zichzelven in Luyken niet terug" [1]). Echter bleef de schrijver in hoofdzaak de gegeven beschouwing handhaven. De bijbelvaste Jan Luyken gebruikte dan, volgens Dr. H., wel de oude termen, sprak wel van Jezus als de Christus, van zonde en van genade, maar bedoelde daarmee geheel iets anders dan de Bijbel. Zoo zou hij gegeven hebben nieuwen wijn in oude lederen zakken. Was zulk een mystificatie iets voor den open, oprechten Jan Luyken, die zich zoo weinig om het oordeel der wereld bekommerde, zich altijd zoo vrijmoedig en ongekunsteld uitsprak?

't Is hier niet de plaats om deze kwestie breeder te behandelen. Maar mij lijkt Luyken's geestelijke psyche juister geteekend door van Melle:

„Zonder voorbehoud erken ik dat Luyken's vroomheid zich niet heeft kunnen vinden in welke officieele kerkelijke vormen dan ook. — Want een ketter is hij geweest, gemeten, hetzij aan den maatstaf der Gereformeerde Kerk, tot welke hij zich nimmer heeft willen bekennen; hetzij van de Remonstrantsche, waartoe zijn ouders hebben behoord, maar die voor hem nooit aantrekkelijkheid blijkt bezeten te hebben; hetzij van de Doopsgezinde Broederschap, tot welke hij zich het meest aangetrokken heeft gevoeld, en waarbij hij zich ook nog een poos heeft aangesloten, maar om welhaast

---

1) De Gids 1909.

in alle stilheid zijn eigen, van God hem gewezen weg te gaan. — Een ketter was hij, maar een die stond op het fundament van apostelen en profeten, en wiens eenheid met de belijdende gemeente zijner dagen zeker tot treffende uitdrukking kwam in de omschrijving, die hij gaf van den God-mensch, en die zich zeer wel laat meten met den maatstaf in art. X van de Nederl. Geloofsbelijdenis" [1]).

Dr. H. ontleende zijn argumenten vooral aan het eerste bundeltje geestelijke poëzie en proza, dat Luyken uitgaf, „Jezus en de Ziel", dat H. noemt „het program van al wat er later van des schrijvers hand is verschenen".

Hier is ook het sterkst de invloed van Boehme's filosofie te merken. Zelf zegt Luyken „niemant, die in het Hof deezer Zinnebeelden komt, denkt, dat al deeze Bloempjes uit onze eigen Grond gewassen zijn: de meeste, die het hoogste van verw en het schoonste van reuk zijn, hebben wij geleezen uit de Hoven der Hoogwaardige vrienden Gods, die gekomen zijn tot het schouwende en vereenigde leven, en hier geplant, tot een verlustiging des Geestes. Daar zijn er veele, uit een hoog-edelen Grond gesprooten, die zeer zoete Honing in haar hebben, voor het hongerig Gemoed, dat als een Honingbijtje zich niet alleen in de sierlijkheid der bloemen vermaakt, maar zijn noodig voedsel daaruit haald". (Kort bericht).

Naast aanhalingen uit den Bijbel, een enkelen keer uit „*de Imitatione Christi*" van Thomas à Kempis, vindt

---

1) Voor deze kwestie zij verder verwezen naar de aangehaalde art. v. Dr. H., naar „Ons Tydschrift" 1908 (Dr. J. v. d. Valk), „De Beweging" 1905, afl. 5 (J. Koopmans) en „De „oude" Jan Luyken" v. Ds. J. P. van Melle, Rotterd. 1912

men in het proza, dat in het bundeltje een breede plaats beslaat, vooral citaten uit Boehme's werken.

Ook de vele Germanismen wijzen op den intiemen omgang van den schrijver met de werken van den Görlitzer filosoof, wiens eerste werk „Aurora" hij misschien ook vertaalde. De inhoud van „Jezus en de Ziel" is een Pelgrimsreis, geliefde stof voor een geest als Luyken, die ook een vertaling van Bunyans werken met etsen illustreerde.

De gang spreekt duidelijk uit de korte inhoudsopgave der drie boeken: I. „De Ziele, door den trek des Vaders opgewekt ter bekeeringe, gaat zonder ommezien, met rechten ernst uit de wereld en uit haar zelven, om te komen in God, haar eersten oorsprong en rechte Vaderland. II. De Ziele, door een getrouwe voortgang langs den weg der bekeeringe, is door Gods genade gekomen tot het schouwende leven, en spreekt veel hooge en dierbare Waarheden tot stichting van haar naasten uit. III. De Ziele, zich aan de gaven, openbaring en inlichting Gods niet vergenoegende, begeert naar den aard der liefde, met haar beminde gansch vereenigd te zijn, en zich zelve in den goddelijken afgrond in te zinken als een druppel waters in den wijn". Dit derde deel besluit met de bekroning: „Van 't eeuwige Vaderland, en deszelfs Vreugde". „Wanneer nu de godlievende Ziel den weg van haar pelgrimschap door de gevaarlijke wilde woestijne dezer wereld ten einde gekomen is, en dat de oude scheidsmuur haars uiterlijken lichaams van voor haar aangezicht is weggevallen, dan gaat zij weder in haar eerste en rechte vaderland, daar zij uit gesproten is (doch in Adam uitgewandeld was) bij haar allerliefste Vader thuis, om met alle heilige Engelen in eeuwigheid voor zijn aangezicht te spelen". Zoo leidt

Luyken de dan volgende dichterlijk beeldende beschouwing van de vreugde en schoonheid van dat eeuwige Paradijs in. Ook hier weer bloemen uit den hof van Boehme: in zijn geheel een bloemlezing uit diens „Aurora" noemt Reitsma [1]) dit gedeelte.

Zoo gaf „Jezus en de Ziel" de levensbeschouwing, den weg tot zaligheid en daardoor den jubelzang van den mysticus, in een taal, gloeiend van het vuur der jonge liefde, stralend in het licht van de herboren dichterziel.

Want had vroeger zijn gevoelige, klare stem gezongen van het genot der aardsche minne en van de weelde der natuur, thans klonk die stem opnieuw, maar met verreind, verdiept geluid, lovend een Liefde, die alles gaat te boven: „de diepste Liefde Gods".

„Mijn God, mijn schoonste Lief, mijn JEZUS, al mijn goed,
Uw liefde-tekens, rood van 't heilig hemels bloed,
Uw liefde-tekens in uw voeten en uw handen,
Doen 't vuur van wederliefde in mijne Ziel zo branden,
Dat ik wel hert'lijk wens om de uiterlijke dood,
Op dat mijn geest zich gants in uwen Geest vergoot,
Als 't water eens Riviers, dat uit de Zee ontsprooten,
Niet rust eer 't weder in zijn oorsprong is gevlooten".

Die Liefde is hem 't hoogst geluk, de volle zaligheid geworden:

Het is mij nu, ô mijn beminde!
Als was 'er nergens iets te vinden,
Als was 'er niets, als gij en ik,
Ik ben mijns liefs en hij is mijne.

De natuur leeft in zijn geestelijk lied even rijk als in zijn minnelied, maar ook hier is zijn blik verhelderd,

---

[1]) Inl. „Jezus en de Ziel". Wereldbibl.-uitg.

zijn beschouwing verdiept. „Hij beminde de eenzame wandelingen buiten, om te meer het zoet genieten Gods gewaar te worden, dewijl hij zeide, dat hij de geschapene dingen der natuur aanzag als een brief geschreven door de hand van zijn beminde, hetgeen hem op den oorsprong aller dingen deed verlieven" [1]).

Zoo speurde hij door gansch de schoone schepping de gangen van den Eeuwige. Zijn ziele luisterde, en hem „sprak de blomme een tale", hem „was het kruid beleefd" [2]). In het ruischen van den wind, die „bij koelen morgen door de Hoven zacht gaat weiden" hoorde hij de stem zijns Liefsten. De weelde van de Meimaand was hem „een klein bewijs van 't Paradijs". Heel dit klank- en kleurrijke heelal was hem „maar een kopije van die principaale wereld":

„Is hier een Lelyblad, op aard, zo blank en fijn,
Wat moet, ô eeuwig Goed, ô aller dingen Heere,
Wat moet de witheid van uw zuiverheid dan zijn!
Is 't Purper ook zo schoon der Roozen, die hier bloeijen,
Bedauwd met Paarlen, als de Morgenzon haar groet:
Hoe moet het Purper van uw Majesteit dan gloeijen!
Is hier de Zon, gelijk een Bruidegom gereezen,
Zo schoon, en blinkende op het hoogste van den dag,
Wat moet uw aangezicht dan klaar en helder weezen!
o God! mijn schoonste Lief, dat ik u eenmaal zag!"

Na de uitgave van „Jezus en de Ziel" (1678) verliepen acht jaren vóór een nieuwe bundel verscheen. Acht jaren van verdieping en rustige bezinning. Toen gaf hij zijn „Voncken der Liefde Jesu". Hier geen mystieke bespiegelingen meer in proza, geen citaten

1) Van Eeke in „Kort Verhaal", enz.
2) = bezield.

uit Boehme, als trouwens in geen enkele der nog volgende bundels, al bleef zijn vereering voor den leidsman zijner geestelijke jeugd dezelfde, maar enkel verzen, zieleklanken van strijd en overwinning, van geloof en hopen, met als „Heilig antwoord" een tekst uit de Godsopenbaring.

En ook hier hooren we weer den zuiveren, innigen klank van den geboren zanger: „Waar verlangen naar een beter leven dan dit aardsche hem tot beklemmens toe vervult, waar hij lijdt met den gekruisigde of trilt van vrome dankbaarheid jegens den goeden Herder, daar stroomt de volheid zijns harten uit in versmuziek, zoo vol en zuiver van klank, in zoo schoone harmonie van woord en rhythme, als ze sedert Vondel niet meer was gehoord" [1]).

Deze hooge waardeering kon ook toegepast worden op verscheidene verzen uit de latere bundels: Spiegel van het Menselijk bedrijf (1694), Beschouwing der Wereld (1708), De onwaardige wereld (1710) en vooral ook uit zijn Zedelijke en Stichtelijke Gezangen (1704).

Boven laatstgenoemde zangen en ook boven verscheidene uit de „Voncken der Liefde Jesu" staan wijzen aangegeven, waarop ze gezongen kunnen worden. Hier treft dezelfde eigenaardigheid als bij Camphuyzens geestelijke liederen, dat nl. naast psalmwijzen ook melodieën worden gegeven van vroolijke, soms dartele liedjes, als: Tot Ryssel in 't vergulde Rad, Helaas Klemeen', ik zag uw oogen, Amarilla mia bella, Ik hoorde dees dagen een maagdeken klagen, Geswinde Boode van de Minne.

Evenmin als een eeuw vroeger Clement Marot, toen hij de psalmen op wereldsche zangwijzen stelde, en Jonker

---

[1]) Kalff. Gesch. d. N. L. IV, 534.

van Zuylen van Nyevelt, die voor zijn *Souter-* (= psalter, psalm) *liedekens* luchtige wijzen gaf, schijnt den zeventiende-eeuwschen vrome deze tegenstrijdigheid gestooten te hebben.

De overige bundels van Luyken: De Spiegel van het Menselijk Bedrijf (1694), De Bykorf des gemoeds (1709), Het Leerzaam Huisraad (1709) en Des Menschen Begin, Midden en Einde (1712), herinneren aan de 17de eeuwsche emblemata-literatuur.

Ze geven etsen met een korter of langer vers, dat uit de zinnebeeldige voorstelling of het kijkje in werkplaats, huis of menschenleven de leering trekt, gevolgd of voorafgegaan van toepasselijke bijbelteksten.

Het opschrift *„Dat wijst verder"*, boven een der etsen in „De Beschouwing der Wereld", kon ook als motto staan boven al dit werk. Altijd schouwt Luyken door den uiterlijken schijn der dingen een dieperen zin. Is de natuur hem „de schaduw van het Wezen", ook in de meest alledaagsche dingen en toestanden leest hij levens- en bovenal Eeuwigheidslessen. Is zijn vers uiting van diepste zielsontroering, uitbarsting van het volle hart, ook is het hem middel tot leering en stichting, want wat is hem het schoone, zoo het niet in dienst staat van het hoogste nut?

„Dies moet men 't Schilderij versmaaden
Opdat men na het Wesen vat".

Maar bij dat tasten naar het wezen werkt het vernuft sterker dan het gevoel, met het gevolg dat aan zijn vindingen alle poëzie vaak vreemd is. Dan heerschen wansmaak en gezochtheid.

Een enkelen keer stooten die reeds af in de Duytse

Lier, o.a. waar hij onder het prentje met een karnende Amor schrijft:

„De varse melk, gestreelt uit volle pramme
Stremt, door een stadiglyk geroer,
Tot geele boter, die den Boer
Ter marte veilt, waar stedelinge op vlamme
Zo karnt, zo roert de liefde in jonge harten,
Met hopen, duchten, zoet en zuur", enz.

In de genoemde stichtelijke bundels overheerschen deze min dichterlijke eigenaardigheden. De onderwerpen doen het al verwachten. Is het niet hachelijk tot poëzie geïnspireerd te worden door „asschop, asveeger, raagbol, vleeskuip", door „moddermolen" of „blaasbalk", door de fijne kam, waarmee „het kindje gehaavend" wordt?

Wel blinken ook hier, tusschen veel gerijmel, soms treffende gedachten in schoonen vorm, „het juweel in het etui" [1]), maar het is moeilijk uit deze bundels eenige gedichten te lezen, die niet al te zeer afsteken bij het tot dusver gegevene.

Van vernuft en humor getuigen bijschriften als bij „De Poortklok", die hem heenwijst naar het noodend Evangelie; bij „Het kindje huilt" met het opschrift:

„De Hamer, die op 't klokje slaat,
Ontfangt zijn antwoord op der daad";

bij „De Trom", waarvan 't holle geluid hem doet denken aan „het raazen van het groote algemeen"; bij „de Karos", het beeld van „'t rollend zoet van veel verkeerde dingen"; bij „Aapen-vreugd", hem passende gelijkenis bij 't wuft vergeten der menschen.

---

[1]) Dr. van der Valk, t. a. p. 596.

Dit gedeelte van Luykens werk brengt vanzelf tot vergelijking met dat van den grooten didacticus der 17de eeuw, van Cats. Voor beiden is niets te gering om er den dieperen zin in te ontdekken Echter Luyken is meer eenzijdig in zijn beschouwingen: hij zoekt en ziet altijd de les voor de eeuwigheid, de prediking van het „hier beneden is het niet". Het leven is hem een gestadig sterven, het ijdelheid-der-ijdelheden is zijn antwoord op al wat dit leven kan geven.

„Als 't Bloemetje is opgegaan,
Zo nadert zijn verwelking aan",

schrijft hij boven de ets „Het kindje geboren". En zijn beschouwing bij de wieg van de kleine:

„'t Onnozel schaapje zonder gal,
Dat zonder zijn begrijp geboren
Komt kijken in het Jammerdal,
Weet weinig wat hem staat beschoren;
Brengt hij er 't zieltje zalig af,
Zo vaart hij met geluk in 't graf".

Hier is de eenzijdigheid van den mysticus.

Cats, de Calvinist, staat midden in het volle leven. „Luyken voelt het leven als een hinderpaal om de eeuwige vreugde in te gaan, Cats als een werkplaats en worstelperk om zijn krachten en gaven God ter eer te ontplooien en te besteden" [1]). Daarom zoekt Cats in dingen en toestanden lessen ook voor het leven in den tijd. Zijn didactiek belicht ruimer terrein.

Was 't leven Jan Luyken de pelgrimsreis naar 't land van zijn verlangen, zijn arbeid was hem „een staf, om

[1]) Dr. J. v. d. Valk, t. a. p. 601.

door het land van dezen tijd te reizen". Die arbeid was de etskunst, die hij na 1677 ging beoefenen. De eerste prenten, van 1677 tot ongeveer 1682 vervaardigd, zijn, naar het getuigenis van J. Ph. van der Kellen, nog onvast in de uitvoering en zwak van teekening. „Alleen in de samenstelling zijner composities toont hij zich reeds de meester. Spoedig echter ziet men in zijn werk die zwakheid verminderen; meer en meer wordt het los en vrij. Dan begint Luyken zich in zijn volle kracht te vertoonen en is zijn talent tot volle rijpheid gekomen. Alles is geestig, de figuren zijn vast en kantig geteekend; alles wat hij voorstelt is als met een vlugge hand daar neergeschreven, vooral zijn kleine figuren en achtergronden schijnen alsof ze spelende met de etsnaald in het koper zijn gegrift" [1]).

Meer dan 3000 prenten en etsen heeft hij alleen of met medewerking van zijn zoon vervaardigd, meest tot illustreering van verschillende werken. Het veld waarop hij zich bewoog was buitengewoon uitgebreid. „Het zou moeielijk zijn eenig vak van wetenschap, kunst of nijverheid, eenig tijdvak of eenige afdeeling der wereldgeschiedenis te noemen, waaraan niet door hem onderwerpen voor zijn prenten werden ontleend. Natuurkunde, scheikunde, plantkunde, natuurlijke historie, aardrijkskunde, oudheid- en penningkunde, scheepsbouw, teekenkunde en vooral de geschiedenis leverden hem de stof voor zijn teekenpen en graveerstift. Zoowel bijbelsche als vaderlandsche en algemeene geschiedenis werden afgebeeld; zoowel zinnebeeldige voorstellingen en tallooze kaartenvignetten als de meest alledaagsche

---

[1]) Het werk van Jan en C. Luyken d. P. v. Eeghen met medew. v. J. Ph. v. d. Kellen, A'dam 1905, p. XLIII.

onderwerpen, en zulks met zoodanige vaardigheid en snelheid, als nauwelijks door eenig ander graveur is bereikt" [1]).

Genoten zijn dichtbundels blijkens de vele herdrukken groote populariteit, zijn etsen waren eveneens zeer in trek, getuige „het groot aantal copieën, die naar zijn prenten vervaardigd zijn" en „uit het feit, dat in bijna alle bekende kunstverzamelingen van de 18de eeuw alhier, teekeningen van zijn hand voorkomen, en op de verkoopingen soms goede prijzen voor zijn werk werden betaald" [2]).

Een paar beoordeelingen, in het genoemde werk aangehaald, prijzen zijn „uncommon power of invention and freedom of execution" [3]), zijn „bewundernswürdiges Feuer, Einbildungskraft und Leichtigkeit in Anhäufung von Figuren und Beiwerke" [4]), zijn „noblesse et facilité d'expression qu'on ne peut se lasser d'admirer" [5]). En de kunsthistoricus J. K. Huysmans noemt zijn werk: „des mines à renseignements, qu'on peut contempler sans se lasser pendant des heures" en „tout à la fois intime et féroce". „Aucun n'a su en effet, rendre mieux que lui le pullulement passionné des masses et plus clairement divulguer la parole ou le cri de la créature, qui jaillit toute vive, d'un dessin noir" [6]).

---

[1]) t. a. p. XLII. [2]) t. a. p. LVI.

[3]) Bryan, Dictionary of painters and engravers. Londen 1895, II, p. 84.

[4]) Fuszli, Allgemeines Kunstlerlexicon. Zurich 1779, p. 182. G K. Nagler, Allgemeines Künstler-Lexicon. München 1835—1852, VIII, p. 138. M. Huber und E. T. Rost, Handbuch für Kunstliebhaber und Sammler, Zurich 1801. VI, p. 256.

[5]) Beverel et Malpé, Notice sur les graveurs, Besençon 1807, II, p. 47.

[6]) Arebours 1891 p. 81. — Certains 1898 p. 126.
(Alle aangehaald bij van Eeghen LVIII).

Wel rijk moet het talent zijn, wel fijn de kunstenaarsziel van hem die, nooit strevend naar roem, zich zoo uitsprak in woord en beeld.

Als de echte asceet schuwde hij aardschen rijkdom en weelde. Wat hij ontving voor zijn werk diende hem grootendeels om armen en behoeftigen in stilte wel te doen. Hij kende de zaligheid van het geven.

't Was hem heilzaam dat zijn vrouw, zij mocht niet eens geestes met hem zijn in zijn overgang tot het piëtistische leven, een goed huishoudster was, en dat hij na haar dood een even spaarzame en practische bestuurster van zijn huis kreeg in de meid-huishoudster Annetje van Vliet.

Deze Annetje van Vliet, was de trouwe verzorgster van de belangen van haar onpractischen meester en een vriendin, die eens geestes met hem was in zijn mystieke betrachtingen. De behoefte aan stilte en de liefde tot het landelijke leven deden hem uit Amsterdam verhuizen. Eerst, in 1699, vestigde hij zich buiten Haarlem, later in het afgelegen dorpje Schellinckhout, bij Hoorn. Zijn werken voor verschillende uitgevers echter eischte, bij de toenmalige gebrekkige communicatiemiddelen, den terugkeer naar Amsterdam.

Menschen als Jan Luyken hebben uit den aard der zaak geen rijke levensgeschiedenis, zij spelen niet zulk een belangrijke rol in de wereld. Ook weten wij weinig van zijn betrekkingen en familieaangelegenheden. De eenige bron voor die kennis, zijn brieven, is vertroebeld, doordat de uitgever van deze „*Geestelijke Brieven*" al wat niet op het geestelijke leven betrekking had, heeft weggelaten.

Zoo blijft alleen over het „Kort Verhaal" van Cornelis van Eeke, waarin de indruk, dien Luyken op zijn

omgeving maakte, aldus wordt weergegeven: „een voorbeeld van ootmoedigheid, gelaatenheid, aandachtigheid en algemeene liefde; in den omgang stil, deftig en minzaam, doch met weinigen gemeenzaam".

Op 63-jarigen leeftijd is Jan Luyken gestorven, na lang en zwaar lichaamslijden. Zijn „gemeenzaamste vrienden", zijn schoondochter, de weduwe van Caspar, die met haar zoontje bij hem inwoonde, stonden aan zijn sterfbed en ontvingen zijn zegenbeden. „Och Heere! help een arme Vreemdeling, help een Weduw en een Weesje", waren zijn laatste woorden.

„Kort daar na gaf dat groote voorbeeld van ongeveinsde Godvruchtigheid zijn geest aan Gode, zijn Schepper over, ons na laatende de lieffelijke reuk van een heilige wandel, waar door hij noch lange in 't herte zijner vrienden zal leeven, na dat hij deze sterfelijke rok heeft uitgetrokken, op den 5 April 1712, des avonds tussen 6 en 7 uuren".

In de volgende bloemlezing uit Luykens bundels heb ik bijeengebracht, in de eerste plaats, wat mij trof door schoonheid van gedachte en expressie, voorts enkele proeven van zijn speciaal leerende verzen.

De tekst, in zijn eigenaardige inconsequente spelling en punctuatie, nam ik onveranderd over uit de uitgaven, verschenen tusschen de jaren 1708 en 1738.

„Grooter taalwoestaard dan Jan Luyken was er niet", oordeelde Beckeringh Vinckers, die daarbij het oog had op spelling en woordbuiging, waarin dan ook weinig regelmaat is te bespeuren.

Overigens, Luyken was geen man voor „Nil". Ook in hun oogen was hij een ketter, wijl afkeerig van hun schoolschen dwang, die de vrije uiting van zijn gevoel

wilde binden, de muziek van zijn vers verstoren. Voor zinsmelodie en klankexpressie had hij een gevoelig oor. Verlaine's „de la musique avant toute chose" was ook hem, zij het onbewust, levenswet van het vers.

Als de klank van *der* de melodie van zijn vers zou storen, verving hij het door 't soepeler *des*, in strijd met de ook toen geldende geslachtsregels; als geen bestaand woord volkomen uiting kon geven aan de gedachte of het gevoel, vormde hij een nieuw, en menige gelukkige vondst verraadt den fijnen taalkunstenaar. Zoo treffen schilderende denominatieven in: „de dageraat *purpert* veld en zee", de vlam van harde Beuke-stam *roost* (= tint rooskleurig) de schenen". Andere nieuwe werkwoordsvormen, als in: „het hart *ontkoelen*"; „de gloet die Echo dee tot lucht verdwijnen *ontbeent, ontspiert, ontvleest, ontbloet*"; „keizer Karel, *bescheptert* met een snijdent swaart", zijn talrijk. Als minnedichter is hem het verkleinwoord onmisbaar, hij spreekt van „*vreugjens* van een oogenblik", van „'t *vochjen* van een mondje zoet", ook het bijwoord krijgt dan den verkleiningsuitgang: „het Weste-windtje komt *zoeltjes* gonzen, in het donk're bos bij nacht"; hij spreekt van „*zoetjes* speelen", van „de kusjes, de lusjes, van heden, van *flusjes*".

Zoo vormt hij de taal tot zijn klankrijk instrument. Zoo ruischt door verscheidene zijner verzen de schoone zuivere zang van een edel hart, dat veel geliefd en veel geleden heeft. Dit waarborgt aan het beste wat hij gaf een blijvende plaats in onze literatuur.

Almelo, 4 Juli 1923. W. K.

Toon: La belle Iris.

's Uchtends, als het haantje kraayt,
Onder 't klappen van zyn wieken,
Als de dag begint te krieken,
Eer de Huysman [1]) ploegt of zaayt,
Gaat Lucella bloempjes pluyken,
Daar zy 't graatig oog mee streelt:
Bloempjes die naar honing ruyken,
Daar de lekk're Bey in speelt.

O Lucel, wiens bloejend schoon
Al het puyk der Velt-godinnen,
Praalende komt te overwinnen,
Strykende de schoonste kroon,
Waart ten troon te zyn verheven,
Laat dese oogen-streeldery;
Word gy van een lust gedreven
Tot de bloemen, gaa met my.

Loop niet meer door 't wilde lof,
Ga met my in liefdens gaarde,
Schoonste Nymph, daar baart ons d' aarde
Bloemen van een eedler stof;
Die alleen de reuk niet vleyen,
Maar het lieffelijk gevoel
Schaffen duisent lekkernyen,
Door een streelend geestgewoel.

[1]) boer.

Liefdens-hof braveert het al,
Laat 'et haaglen, laat 'et waajen,
Laat de Hemel blixems swaayen,
Met een sware donder val,
Laat de gure winter beven,
Dat al 't geurig groen bederft,
Liefdens bloemen blijven leven,
Laat 'et sterven wat 'er sterft!

Uit: DE BEURTZANG VAN TYMENA EN HOFRIJK.

Toon: Ons blydschap is vermengt met schreyden [1]).

De dageraat begint te blinken,
De Roosjes zijn aan 't open gaan;
De Nucht're Zon komt peer'len drinken,
De zuyde wind speelt met de blaan:
Het Nachtegaaltjen fluyt,
En 't Schaapje scheert het kruyt;
Hoe zoet
Is een gemoet,
Met zulk een vreugd gevoet.

---

[1]) = schreien.

Toon: Esprits qui soupires, etc. O nuict, jalouze nuict.

Kom weste windtje, dat de bladertjes doet beven,
En zieltjes zuchten helpt, als gy zoo naar en zacht,
Door duyzend telgjes heen, komt fluysterende sweven,
En zoeltjes gonzen, in het donk're bos by nacht;
Kom, neem myn zuchten op uw uytgespreyde wieken,
En tuitze in Felaas oor (ô Fela, schoon van aart,
En wit van deugde) en zech hoe Pooles, voor het krieken
Des Rooden dageraats, om hare hofsteê waart.
Zech, hoe haar afzyn hem doet branden, door verlangen,
Hoe hy by donk're maan, in guurte, wint en weer,
Zyn droeve luyt vermengt met klagende gezangen,
Terwyl zy lecht en droomt, gedooken in de veer;
Zech, hoe de liefde hem zyn hersenen doet dwalen;
Hoe hy Natura noemt, den oorzaak van zyn pyn,
Wyl hy niet vliegen kan; hoe dat hy menigmalen
Met Philomela wenscht, een Nachtegaal te zyn.
Een Nachtegaal om, op den Ypenboom gevlogen,
Die met zyn blad'ren voor haar slaapkoets' uytzicht speelt,
Haar lof te zingen, en een bloote krop te beoogen,
Of schoer [1]), of arm, terwyl de slaap haar oogen streelt.
Zech, hoe de Nyt [2]) hem knaagt, hoe zy hem 't hart [doet breken,
Wanneer de nuchtere Zon, door wien het alles leeft;
Met held're straalen, door het klaare glas koomt steken,
En haar, terwyl zy slaapt, een morgen-kusjen geeft.
Zech, weste-wint, hoe hy haar zelver liever kusten;
Vlieg heen en trek, ay trek uw snelste vleugelen an,
En zech, hoe Pooles van zyn Fela niet kan rusten,
Hoe Pooles, zonder haar gezicht, niet leven kan.

---

[1]) schouder. [2]) de Jaloezie.

LIEFDE DOET KLAGEN.

Toon: Nova.

Och hoe is myn lot zoo wreet!
Van rampen te zamen gesmeet;
Appelona hoe lang
Zult gy blyven zo stuurs, zo wrang?
Hoe lang al even trots?
Gelyk als een harde rots,
Die 't zee-gewelt op zyne borst doet breeken;
Zo wrevel staat gy, voor myn zuchte en smeeken.
Hoe dikmaal zach my de Maan,
Voor uw vensteren waaren gaan;
In het diepste der nacht,
En aanhoorden myn minne-klacht;
Dan lacht gy zacht en sliep,
Terwyl Greomandus riep:
O Tralien! zoo wreet als uw Meest'resse,
Waarom belet gy my myn dorst te lesse?

TOT ONGELUK GEBOREN.

Toon: La Isabella.

O wrede schikgodinnen!
Wat moogt, wat moogt gy spinnen
Voor my so lang een draad,
Van rouw, van ramp, van quaad?
Wie blies u zo vol haat,
Toen gy myn noodlod schikten
Dat van sich self verschrikten?
't Waar nutter maar een beest,
Noch nutter nooit geweest,

Dan sou myn droeve geest
Niet eeuwig moeten klagen!
O hagelbui van plagen!
Hoe vaak stond ik u pal,
Als d' Eekelboom de vlagen,
Van wind en donderslagen,
Nu brocht gy moed en al
Zo derelyk ten val.
De schoone Leomede,
Die ik door myn gebede,
Door liefdens dap're kracht,
Een lange wyl veracht,
Tot wederliefde bracht,
Mocht my nu garen lyden,
Zy wou dat ik haar vleiden,
Naar ik haar hart doorgrief [1]),
Zy noemden my haar Lief,
En roemden en verhief
Myn diensten boven and'ren.
Wy liefden met elkand'ren
In weelde en saligheid.
Die nyd knarst' op haar tanden,
En wrong, van spyt, haar handen!
Wy leefden haer ten spyt,
In vreugde een lange tyd.
Nu quam de dood (o smarte!)
En stak myn Lief in 't harte,
De kracht ontvlood haar haast [2]),
En liet my heel verbaast [3]).
Zy kusten my voor 't laatst,

---

[1]) Nadat ik haar hart getroffen had. (*Doorgriefd*, lett. doorboord.) [2]) weldra. [3]) ontzet.

En sloot haar bleeke lippen,
Toen ging haar ziele glippen,
En liet my hier alleen.
Ween, Dioniksus, ween!
Op eene koude steen
Zal ik de dood verbeien,
En al myn leed beschreien,
Tot ik in tranen smeld,
Tot ik als dauw verdwijne,
Als dauw, voor 't helder schijne
Des uchtens, als zy sweld,
En vloei langs beemde en veld.

Toon: Petite Bergere.

Ruyssende winden,
Door Yp en Linden,
Echoos stuiten
Op 's Harders fluiten,
Door het dichte houd
Van 't groene woud,
Vleyd my veel meer als het klinken
Der trompet,
Die schel ten gil gezet,
De harten wet
En dorstig maakt om bloed te drinken,
En graag om 't swaart te zien besmet.
Als men ziet kommen
't Nimphjen met blommen [1])

---

[1]) Bloey-maant.

En met bladen,
Schoone sieraden,
Om het hoofd gesiert,
Van 't woud gevierd,
Dan is het goet in 't velt te slapen.
Die 't dan mach
Gebeuren met den dach
Te wand'len, ach
Wat kan hy lekkernye rapen!
Het singend woud maakt dan gewach.
Andere Vryers,
Lustige stryers,
Dap're knechten,
Vryen met vechten
't Muertjen van een stat,
Ik gun haar dat.
Vry een jonge Harderinne,
Aan een stroom,
Begroeit langs haren soom
Met d'Elseboom,
Dat dunkt my is een beter minne,
Dat is een soeter levens droom.

HET WACHTEN VALT PYNELYK.

Toon: Se mille torments.

Vervager der dagen, zo stadig in 't jagen,
Hoe vliegt gy, hoe vliegt gy zo trage?
Nooyt susten uw 't rusten, of soude 't u lusten
Een minnaar, een minnaar te plagen.
Wanneer ik verlange, dan traagt gy uw gangen,
Dat valt my, dat valt my zo bange.
Ik achte, te smachten, dit beyden, dit wachten
Dat smaakt my, dat smaakt my zo wrange.
Wanneer myn beminde haer by my laat vinden,
Dan kunt gy, dan kunt gy verslinden,
O guure, zoo duure vergulde schoone uuren,
Dan tart gy de stromen, die langs hare zomen
Als pylen, als pylen afkomen.
De kusjes, de lusjes, van heden, van flusjes,
Die maakt gy, die maakt gy tot dromen.
Dit uurtjen is hene, dit weder verschene
Dit kusjen, dit kusjen verdwene.
Dat glyden der tyden is beter te lyden,
Als 't treuren, als 't treuren alleene.
Den dach is aan 't ryzen, en 't nachjen aan 't dyzen [1]),
Ay rep u, ay rep u wat grijze,
Ga spoede, nooyt moede, dan noem ik u goede,
Dan zal ik, dan zal ik u prijzen.

---

[1]) deinzen, wijken.

OP HET SCHOON ZINGEN VAN JUFFER APPELONA PYNBERGS.

Toon: La Duchesse Rojaal.

In 't ryzen van den koelen dach,
Als yder nog te slapen lach,
Zat Appelona, die ik sach
('t Zyn my geen dromen)
In de schaauw der bomen,
En streelde een Luyd,
Terwyl sy uyt
Een heldere boesem song.
Stil hield de tong,
Die 't geveert
Van het hele Woud braveert,
Het singen,
't Springen,
't Fluyten,
't Tuyten,
En 't swieren,
Gieren
Dat
In de
Linde,
Leefde,
Sweefde,
Was nu stil, en sat
Te luyst'ren;
't Fluist'ren
Van de blaan ging sacht.

o Goôn,
Zo schoon
Een Zang
Haar dwang
Heeft my verkracht.

AIR.

Droom is 't leven, anders niet;
't Glyt voorby gelyk een vliet,
Die langs steyle boorden schiet,
Zonder ooyt te keeren.
d' Arme mensch vergaapt syn tyt,
Aan het schoon der ydelheyd,
Maar een schaduw die hem vlyt,
Droevig! wie kan 't weeren?
d' Oude gryse blyft een kint,
Altyd slaap'rig, altyd blind;
Dag en uure,
Waart, en duure
Word verguygelt [1]) in de wind,
Daar me glyt het leven heen,
't Huys van vel, en vlees, en been,
Slaat aan 't kraaken,
d' Oogen waaken,
Met de dood in duysterheen.

---

[1]) vergoochelen, verspelen.

DIE D' ONRUST NIET IN 'T HART EN HEEFT, LEEFT ZALIG, ALS HY BUYTEN LEEFT.

Gelukkig mensch, wien 't is gegeven,
Bij 't vreedzame en onnozele vee,
Dat nooyt noch quaat, noch onrecht dee,
In 't veld zyn dagen af te leven;
De Bloemekrans braveert de gouden Kroon
Die 's Konings zorg by nacht doet waken;
Geruster zit men onder daken,
Van riet gebout, als op den hogen Troon.
O hoe pleyzierig is 't te kruypen,
Ter kooye, op eene veed'ren zak,
In 't land-huys, onder 't lage dak,
Wanneer de regevlagen druypen,
Een koele wint in hooge beuken ruyst,
De krekel die geen zorg wil dragen,
Voor winter, zingt uit ruygte en hagen,
Tot dat men word in zoeten slaap gesuist.
Daar legt men en ronkt en droomt in vreden,
Niet als den Vorst, die onverwacht
Uyt zyne slaap springt, en by nacht
Het klamme sweet vind op zyn leden,
Om dat hem docht: men stak hem naar het hart:
Maar hoe het veld begint te gelen,
Hoe in 't groen de Gytjes spelen,
Hoe Bloemerts fluyt de Nachtegalen tart.
Den hofhond bast met zyne makker,
Wanneer den Huysman [1]) smorgens vroeg,
Voor dag, met omgekeerden ploeg,
Al zingend', trekkende ten akker,
Op zyne Guyl [2]) voorby de hoven ryt;

[1]) boer. [2]) werkpaard.

Dan waaktme, en hoort de wakk're hanen,
Die ons tot naarstigheyd vermanen:
Gelukkig mensch, die zoo zyn jaren slyt.
Men opent vensteren en deuren,
Men ziet de starren dun gezaayt,
Men voelt hoe 't westewindje waayt,
Dat met een schat van versche geuren,
Van Vlierblom en Violen zuyker-zoet,
Van Wynruit, Tym, en hage-Rozen,
Die als een root scharlaken blozen,
U in een huys zoo liefelyk begroet.
Daar ziet men 't blode Haasje lopen,
Gins zeylt den Havik in de lucht,
De Klok-hen raast, en is beducht,
Dat hy haar koomt heur kiekens stropen;
De Tortel kort, de swarte Lyster fluyt,
Men hoort langs 't veld de beesten loeyen,
Terwyl de dag begint te gloeyen,
En langs hoe meer haar licht te spreyden uyt.
Men ziet den hof met vruchten pryken;
Men zayt, of plant, of ent den boom,
Of queelt een deuntjen aen de stroom,
Zo gaat de zomermiddag stryken;
Tot dat de Zon in 't weste aan 't ondergaan,
De schad'we rekt, langs beemde en heyden,
En jaagt de beesten uyt de weyden,
Ter kooye, met hun Uyers vol gelaan.
By winter, als de wat'ren sluyten,
Wanneer het snippen [1]) van de vorst,
Het land met eenen harden korst
Bedekt, dan blyft men in der muyten [2]);

---

[1]) snerpen. [2]) in z'n schuilhoek, z'n woning.

Den avond steekt heel vroeg haar lampen aan;
De deeren zit'er by te spinnen:
Men sluyt de laauwe Zomer binnen,
En laat gerust den Winter buyten staan.
Dan groeyt het roet in schoorsteen hoeken:
Dan knapt de harde Beuke-stam,
En roost de schenen met zyn vlam,
Terwyl men gaat te gast in boeken;
Men braat in d'as Kastanien; of vertelt
Malkander sprookjes: zo met vreden
Verwacht men weer de zoetigheden
Des zomer-zons, die 't koude berg-sneeuw smelt.
Dit leven loofden alle wyzen:
Dit haagden, Kats, en Westerbaan;
Die pryzen 't ons met vaarzen aan;
Dit leven zal ik altyd pryzen.
O dat het lot my zulk een leven gaf?
Myn zanglust zou veel schooner bloejen
En met den Wilg aan 't beekjen groeyen;
Gelyk een Swaan lyde ik het leven af.
Gelukkig mensch, wien 't is gegeven,
By 't vreedzame en onnozele vee,
Dat nooyt noch quaad, noch onrecht dee,
In 't veld zyn dagen af te leven:
De bloemekrans braveert de goude-kroon,
Die 's Konings zorg by nacht doet waken,
Geruster zit men onder daken,
Van riet gebout, als op den hogen Troon.

OP EEN VRAAG, WELK DE BESTE KUNST ZY.

Wel-levens kunst word noyt volprezen,
Zy vind den rechten wysheids steen,
En strykt met groote schatten heen:
Haar kracht kan lyf en ziel genezen;
Wie deze kunst recht leeren kan,
Is ryk, en een gelukkig man:
Hy is op wysheids top gerezen.
Wat kunst zoude op haar zegepralen?
Schoon d' Algemist zyn doelwit raakt,
En klinkklaar goud van yzer maakt,
En poiren [1]) schept voor alle qualen:
Zo is 't nochtans niet meer dan wint;
By 't gene dat welleven vind,
Te weten God, in 's Hemels zalen.
Ga wysheyd tot een Hemel richten:
Gaar alle kunsten tot een schat,
Die 's Weerelds wyde kring omvat,
En hangt s'er aan voor starrelichten:
Zo zal myn kunst met held'ren straal
Alleen die and'ren altemaal,
Gelyk een zon, doen schaamroot swichten.
Zie hier myn Vriend den allerbesten;
Zy is van vele wel begeert,
Maar weynig word sy recht geleert,
Dat doet de wellust met haar pesten.
Maar slaat dien vyand uyt het veld,
Gelyk een wakker Oorlogs held;
Zoo houd gy licht wellevens vesten.

---

[1]) = poeder.

OP HET VERJAREN VAN NIKOLAAS DE VREE.

Vyfmaal zag het Bosch haar bomen,
Wit besturven als een doot,
Vyfmaal scheenen 't weder dromen,
Als 'er blad en bloeyzel sproot:
Vyfmaal was het Y bevroren,
Zedert bij een los geval,
Onze vrundschap wierd geboren,
Noch al staatze kant en pal.
Kant en pal, en zonder wikken,
Dat zy al myn leven sta
Zonder buygen, zonder schrikken,
Hoe verdeeltheyds donder sla:
Viermaal zag ik u verjaren,
Driemaal vlocht ik u een krans,
Om uw kruyn en blonde haren,
Toen noch Vryers, nu al Mans.
Wat voor bladers? wat voor kruyt?
't Winter-maantje klapt zyn kiezen,
Kruyt en bladers hebben uyt:
Maar het speelt noch in myn zinnen,
Wat men op uw trouw-dag zong,
. . . . . .
Leef in vreede, leef in vreugde
Leef zo als gy wenschen kant;
Leef in eeren, leef in deugden,
Leef in wysheid en verstant,
Leef zo, dat u naar dit leven,
Van het al bevattende Al,
't Eeuwig leven word gegeven,
Daar men noyt meer sterven zal.

STICHTELIJKE VERZEN.

DE ZIEL BETRACHT DEN SCHEPPER UIT DE SCHEPSELEN.

Ik zag de schoonheid, en de zoetheid aller dingen,
En sprak: Wat zyt gy schoon! Toen hoorde myn gemoed:
Dat zyn wy ook; maar hy, van wien wy 't al ontfingen,
Is duizendmaal zo schoon, en duizendmaal zo zoet;
En dat zyt gy, myn Lief, zoud ik u niet begeeren!
Is hier een Lelyblad, op aard, zo blank en fyn!
Wat moet ô eeuwig Goed, ô aller dingen Heere,
Wat moet de witheid van uw zuiverheid dan zyn!
Is 't purper ook zo schoon der Roozen, die hier bloeijen,
Bedauwd met Paarlen, als de Morgenzon haar groet?
Hoe moet het Purper van uw Majesteit dan gloeijen!
Ruikt hier een Violet zo lieflijk en zo zoet;
Als 't Weste windje door de Hoven zacht gaat weiden,
Zo ik het menigmaal bij koelen morgen vond:
Wat moet zich dan een reuk door 't Paradys verspreiden,
Zo lieflyk vloeijende uit uw vriendlyken mond!
Is hier de Zon, gelyk een Bruidegom gereezen,
Zo schoon, en blinkende op het hoogste van den dag?
Wat moet uw aangezicht dan klaar en helder weezen!
O God! myn schoonste Lief, dat ik u eenmaal zag!

DE ZIELE ZYNDE ZEER VERLIEFD OP DE EDELE DEUGD DER ZACHTMOEDIGHEID.

Zachtmoedigheid, zo breed en hoog te roemen,
O Schoone Bloem! Prinses van alle bloemen,
U heb ik lief, al wast gy onder 't kruis,
Op eenen berg, zo wijt en ver van huis,
Noch hoop ik u te vinden en te erlangen;
Wy troosten ons de steyle en harde gangen;
Gy zyt de bloem die Jezus gaarne ruikt,
Als ik u heb met deze hand gepluikt,
En tot sieraad op mynen boezem draage,
Dan zal ik eerst myn Bruidegom behaagen:
Myn God, myn Lief, myn Jezus, al myn goed;
Dan hoor ik hem zo vriend'lyk in 't gemoed;
Want zal hy ooit zyn woorden tot my spreeken,
Zo moet in my alle onweer zyn geweeken;
Als stilheid woond in mynen diepsten grond,
Dan vloeid Gods woord in my, uit zynen mond,
En leerd myn Geest hoe zy haar heeft te draagen,
Indien zy wil haar Bruidegom behaagen.
Zachtmoedigheid die my het hert doorgriefd,
Hoe is myn Ziel op u zo zeer verliefd.

DE ZIELE BETRACHT DE DEUGD DER NEEDRIGHEID.

Wanneer den Hemel geeft zyn zegen,
Van eenen schoonen Zomer-regen,
  Zo valt de gaaf wel overal;
Maar al wat hoog is en verheven,
Daar komt het water afgedreeven,
  En vloeit in 't allerlaagste dal.

Dat is wat schoons, om my te leeren;
Zo vloeit de milde Geest des Heeren,
In 't needrig en ootmoedig hert;
ô Nedrigheid, zo hoog te roemen,
Wat draagt uw grond al schoone bloemen!
Och of myn berg een diepte werd!
Och konde ik klein zijn en geboogen,
En God in myne Ziel verhoogen,
Wat zou' er van die hoogten of
Al lieflyk water in my vloeijen,
En doen myn Geest zo lustig bloeijen,
Als eene schoone Roozen-hof.
Dan zouw zich Jezus myn beminde,
Zo zoet en vriend'lyk laaten vinden.

VAN DE OOTMOEDIGHEID.

Wie in het Paradys wil woonen,
Daar zo veel honderd duizend schoone,
Zo klaar als louter kristallyn,
Doorvloeit van d'eeuwige Zonneschyn,
Zo vriend'lyk speelen voor den Heere,
Die moet de waare ootmoed leeren.
Daar is geen geest, hoe schoon, hoe groot,
Hoe hoog, en rykelyk vergood,
Die kleinder [1]) smaad; zy leeven alle
In diepe ootmoedigheid: 't gevallen [2]),

---

[1]) kleineren, die geringer zijn. [2]) welgevallen.

Dat d'een in 's and'ren schoonheid heeft,
Vergroot de vreugd, daar hy in leefd.
O mensch! behaagt u zulk een leven,
Laat vallen, al wat staat verheven;
Laat vallen al uw eigen iet,
En wordt voor God tot stof en niet;
Dan zal de Godheid u vervullen,
En tot een eeuw'ge Koning hullen,
Met eenen koninglyken kroon,
Dan blinkt gy als de Zon zo schoon.

DE ZIELE IN AANDACHT OVER DE NIEUWE KREATUUR.

Toen 't zaadje sturf in 's aardryks schoot,
En scheen vergeeten en verlooren,
Toen groenden 't Bloempje door dien dood,
En kwam gelyk een nieuw gebooren,
Uit duistere aarde in 't schoone licht,
Om reuk en verwen voor te draagen.
Begroet van 's hemels aangezicht,
Met dauw en zonneschijn in 't dagen;
Zo wast de nieuwe kreatuur,
Als eigen wil gaat in 't verderven,
In dood en graf, al smaakt het zuur,
Daar groent een leven door dat sterven;
Een bloem in 't paradys zo schoon,
Al zien 't geen werelds blind gebooren,
Hy staat voor God en zyne Zoon,
En ruikt door aller Eng'len kooren.
ô Jezus lief! ô eeuwig goed!

Hoe vuurig lust het my te worden
Een Bloempje aan uw Roozenhoed [1]),
Daar nooit een lovertje verdorden!
ô Heere Jezus voert my aan,
Om altyd in den dood te gaan.

DE ZIELE BETRACHT DE NABYHEID GODS.

Ik meende ook de Godheid woonde verre,
In eenen troon, hoog boven maan en sterre,
En heften menigmaal myn oog,
Met diep verzuchten naar omhoog;
Maar toen gy u beliefden te openbaaren,
Toen zag ik niets van boven nedervaaren;
Maar in den grond van myn gemoed,
Daar wierd het liefelyk en zoet.
Daar kwaamt gy uit der diepten uitwaarts dringen,
En, als een bron, myn dorstig hert bespringen,
Zo dat ik u, ô God! bevond,
Te zyn den grond van mynen grond.
Dies ben ik bly dat gy myn hoog beminden,
My nader zyt dan al myn naaste vrinden.
Was nu alle ongelykheid voort,
En 't herte rein gelyk het hoord,
Geen hoogte, noch geen diepte zouw ons scheiden,
Ik smolt in God, myn lief; wy wierden beide
Een geest, een hemels vlees en bloed,
De wezentheid van Gods gemoed,
Dat moet geschiên. Och! help getrouwe Heere,
Dat wy ons gants in uwen wille keeren.

---

[1]) *hoed*, krans.

DE ZIELE SPREEKT VAN HAAR WEZEN, HOE HAAR GOD GESCHAPEN HAD, EN DOOR WELK MIDDEL ZY IN HAAR EERSTE STAND MAG KOMEN.

Een water als kristal, waar op geen koelte speelt,
Ontfangt zo sierlyk en zo schoon het zonnen beelt;
Zo was de schoone Ziel, het edelste der dingen,
Die door de wysheid Gods een wezentheid ontvingen;
Een vonk van 't ēeuwig vuur, doorscheenen met Gods [licht,
Een klaaren spiegel voor het eeuwige aangezicht;
Daar 't eeuwig eind'loos EEN, in hoogte, noch in breete,
Noch eeuw'ge diepten, nooit te gronden noch te meeten,
Zich zelve schouwde, en vond in een geschapen beeld,
Dat voor de schepping in zijn wijsheid had gespeelt.
Dien klaaren Spiegel heeft de valse lust geschonden:
Dat kristalyn gevuld met grovigheid der zonden;
Dien stillen zuiv'ren grond beweegt uit zyn akkoort,
En de ed'le Beeltenis zo jammerlyk verstoord.
Wat zal de mensch nu doen? wat gaat hy best voor gangen:
Om dit verlooren Beeld in 't herte weêr te ontvangen?
Een WILLE, uitgaande van het eeuwig Zielen-vuur,
Die dryve, als met een zweep, de gantse kreatuur,
Met al haar beelden uit, en sta de Godheid stille,
Van alle neig'lykheid, dat hy volbrengt zyn wille.
Daar is geen and're raad, al kost het wee en pyn,
Het moet geleeden, of het moet verlooren zyn.

DE ZIELE HAREN GOD VAST AANKLEEVENDE.

Ach neen! ik laat u niet, ach neen!
Gy kunt, noch zult my niet ontvlieden;
Ik houw aan God, myn eenig EEN,
Het ga zo 't wil; en of 't geschieden
Dat aarde en hemelryk verging,
Het raakt my niet, dat mag gebeuren,
Om een verlaat ik alle ding,
Wie zouw dat mynen WIL ontscheuren?
Myn God, myn Lief, myn eenig goed,
Al ging myn lyf en ziel te gronde,
Zo lang daar noch in myn gemoed,
Een snak, een vonkje word gevonden,
Zo lang word gy van my bemind;
Met zoetheid hebt gy my gevangen,
Gelyk men lokt een speelend kind,
Nu lust het my u aan te hangen.
Gy zyt myn grond, waar zoude ik gaan?
Gy zyt myn God, u houde ik stille,
Myn WILLE-GEEST grypt nergens aan,
Gy meugt het maaken naar uw Wille.

DE ZIELE SPREEKT VAN DE LOUTERE VEREENIGING MET GOD.

Gelyk een waterdrop, geplengt in rooden wyn,
Haar zelf zo gants verliest aan smaak, aan reuk en verwe;
Zo louter moet den geest in God versmolten zyn,
En gants te gronde toe haar eigen wille sterven;
. . . . . .
. . . . . .
O zalig zinken in een zee van waare weelde,
Daar de arme menschheid schoon en ryk'lyk word vergood,
En spant de kroon van al wat de eeuw'ge wysheid [beelde,
Beschouwt eens recht myn Ziel, vindt gy des vredens maat
In 't eeuwig Koningryk, daar uit zo veel gemoeden,
Uit zo veel duizenden naar eenen WILLE gaat,
In de eeuwige oorsprong en fontein van alle goeden,
Myn Lief, myn Bruidegom, myn allerschoonste Heer!
Ach eenig eeuwig EEN, myn rykdom, myn hoogwaarde,
Gy zyt het eenig al, en al wat ik begeer,
Wien heb ik neffens u in hemel of op aarde?

DE ZIELE OMHELSD HET ARME LYDENDE LEVEN VAN JEZUS CHRISTUS.

Hoe minder troost aan alle dingen,
Hoe meerder troost aan 't eenig goed,
Dat als een welbron door komt dringen,
En laafd den dorst van 't heet gemoed.
Weg geld, en goed, en aardse schatten,
Weg eer, en aanzien, en gemak,
En al waar 't vlees zich in wil vatten,
Gy zyt den Geest een lastig pak,

ô Welkom kruis, en bitter lyden,
Verachting, oneer, spot en smaad,
Verschoovenheid van alle zyden,
Vergeeten armoed, stryd en haat,
Gy moet aan myne tafel eeten,
En overnachten in myn huis,
Die and'ren wil ik gants vergeeten,
En houden voor een snood gespuis;
Uw goede vriendschap mag wel duuren,
Zo lang ik woon in 't aardse lyf:
Gy scheid my van de kreatuuren,
En maakt dat ik vereenigd blyf
Met God, myn Lief, myn overschoone,
By wien 't my eeuwig lust te woonen.

Myn God, myn schoonste Lief, myn Jezus, al myn goed,
Uw liefde-tekens rood van 't heilig hemels bloed,
Uw liefde-tekens in uw voeten en uw handen,
Doen 't vuur van wederliefde in myne Ziel zo branden,
Dat ik wel hert'lyk wens om de uiterlyke dood,
Opdat myn geest zich gants in uwen Geest vergoot,
Als 't water eens Riviers, dat uit de Zee ontsprooten,
niet rust eer 't weder in zyn oorsprong is gevlooten.

ALLES HEEFT ZYN MOND.

Als wy door groene beemden gaan,
Daar veelerhande Bloempjes staan,
Die tot ons al iet willen spreeken,
Met wit, en blaauw, en rood, en geel,
Vermengt, besprengt, zo schoon en eêl,
Hoe wel, hoe naauw, en dicht bekeeken;
Terwyl zy haaren geest van geur,
Door 't aangenaame Lyf van Kleur,
Zo hert-verkwik'lyk van zich geeven,
En 't windje, veegende over 't Hof,
Met bloeisel-reuk, het ruizend lof,
Der hooge Poopelaars doet beeven,
De morgen-zon zo heerlyk blinkt,
En koele daauw van kruidjes drinkt
By 't tuit'ren, fluiten, zingen, kweelen,
Van 't luchtig vluchtig pluimgediert,
Dat tussen Aarde en Hemel zwiert,
En door de takjes heen gaat speelen;
Dan denken wy in ons gemoed:
ô Paradys, wat zyt gy zoet!

. . . . . .

IK ZAL HEM ZOEKEN DIE MYN ZIELE LIEF HEEFT.

Hoogelied III : 2.

Gelyk een Tortelduif in 't woud,
Die zyne weêrgâ heeft verlooren,
In eenzaamheid, op 't dorre hout,
Zyn toon van treurigheid laat hooren;
Zo zwerft de Ziel, als vreemdeling,
En acht, en tracht na haar beminde,
Die haar in Adams val ontging,
Of zy 't verlooren weer mocht vinden.
Wat zuist en ruist'er menig vlaag,
In 't wilde woud, van 't aardse leven!
Hoe dwaald zy om! nu hoog, dan laag,
En wil geen moed verlooren geeven,

. . . . . .

ô Tortelduifje! houd maar aan,
Gy zult uw Weergâ noch wel vinden,
Hy zal uw zoeken niet ontgâan,
Hy zoekt u ook, als zyn beminde.
Al loerd den Adelaar in 't woud,

. . . . . .

Een wachter heeft u in het oog,
Zyn liefde zal u wel bewaaren,
Of 't scheen dat gy alleenig vloog
In 't wilde woud van veel gevaaren;
Gy zyt nochtans zo eenzaam niet.

. . . . . .

Den wachter Isr'els sluimert niet,
Zyn liefden-oog zal op ons waaken,
Tot wy, ontvloogen al 't verdriet,
In 't overheilig veilig raaken:

. . . . . .

ô Tortelduifje, houd maar aan,
Gy zult uw weergâ noch wel vinden,
Hy zoekt u ook, als zijn beminde,
Hoe zoud gy dan malkaâr ontgaan?

OOST, WEST, 'T HUIS BEST.

Wy treeden voort, met hoopen en verlangen,
Elk dagjen is'er een;
De Tyd is snel, en gaat gestaâge gangen;
Tot deezer uur is alles voor en heen.
Hoe menigmaal zag 't woud zyn groene boomen
Bestorven, als een dood,
Hoe menigmaal was 't wederom, als droomen,
Als 't groene blad in 't vroege voorjaar sproot.
Hoe menigmaal ging 't moede leven leggen,
Gedooken in de nacht,
Hoe menigmaal kwam 't goede morgen zeggen,
Hoe menigmaal is dit en dat volbracht!
't Is alles heen; maar 't God-begeerend zuchten,
Gezaaid in goede aard,
Belooft een schat van Eindelooze vruchten;
Die Jezus vind heeft overwel vergaart.

. . . . . .

HET WORDT HAAST DAG.

De naare schaduw is aan 't breeken,
  Terwyl de schoone Morgenster
Zyn blinkend hoofd komt op te steeken,
  En brengt den dageraad van ver.
ô Zonne! heerlyk overtoogen
  Met purper van het Morgenrood,
Zo koninglyk voor onze oogen,
  Uw Majesteit is schoon, en groot:
Maar in den Oost' van ons Geloove,
  Verryst een and're Dageraad,
Die uwe schoonheid gaat te boven,
  Hoogwichtig, zonder perk of maat:
. . . . . .
Uw heerlykheid gaat op en onder,
  En maakt een wisselbaare tijd,
Daar dag en nacht, elk in 't bezonder,
  Zich over de aarde heenen spreid:
Maar deezen dag, die wij verwachten,
  Weet eeuwig van geen ondergaan,
Maar blijft in zijne volle krachten,
  Oneindig, zonder wanken staan.
ô Schoone Dag! wie kon u roemen
  Na waarde van uw heerlijkheid;
Wie kan uw glans genoegzaam noemen,
  Van zulk een hoogen Majesteit?
ô Jezus! laat het doch geschieden,
  Dat haare straalen, door 't geloof
Alle aardse schaduw weg doen vlieden,
  Als of men een gordijn verschoof,
Wij kijken uit naar 't zalig Oosten,
  Met uitgestrekten hals en hooft,

En hoopen op het schoon vertroosten,
Dat ons de waarheid heeft belooft;
Wat achter blijft; dit zal gebeuren;
Noch maar een wijltjen in geduld;
Tot God ontsluit zijn goude deuren,
En alles heerlijk word vervult.

CHRISTUS EN ZYN HEERLYKHEID.

Het schoonste kind, van alle dingen,
Voor wien de Serafynen, al,
Met soo veel duysend stemmen zingen,
Een vreugd, die nimmer zinken zal.
Zy zeggen: Heilig, Heilig, Heilig,
Terwyl dat alvervullend licht,
Oneindig, eeuwig, nergens deilig,
Haar schijnt in 't heilig aangezicht,
En schitterd door haar herten heenen,
Dat zich het levens-vuur vertoond,
Als een Robyn, met glans doorscheenen,
Die in 't Christalle lichaam woond
. . . . . .
Dat alle Eng'len Hem aanbidden,
In wien de volle Godheid woond,
De schoonste Vorst der koningrijken,
Ach! dat men 't driemaal Heilig hoort!
Hier moet des Hemels glans bezwyken
Voor 't Wezen van 't geformde WOORD:
Wiens ongebeelde hemels Wezen,
Vervult de gantse eeuwigheid,
Nooit uitgesprooken, noch volpreezen,
De Kracht en Glans der Majesteit.
. . . . . .

VAN DE RUST DES GEMOEDS.

Toon: Semila tormenti.

Laat krijgen en schanden, en rooven en branden,
Verwoesten, verwoesten de landen,
Laat komen de donder, de winden en stroomen,
Wat schaad het, wat schaad het de vroomen?

Als zwaare geruchten, een ander doen zuchten,
En woelen, en woelen, en vluchten:
Dan zit hy in vrede, in ruste, in vreugden,
Omsingelt, omsingelt met deugden.

Zyn schat is onzichtbaar, en grooter in waarde,
Dan Hemel, dan Hemel, en aarde.
Zyn krachten en heersing gaat alles te boven,
Wat zouw men, wat zouw men hem rooven?

Verliest hy zyn haaven, en leven te gader,
Zo komt hy, zo komt hy te nader,
Zyn Heere, zyn oorsprong, zyn rykdom, zyn leven,
Waarom dan, waarom dan gebleeven?

VAN DE RUST DER ZIELEN.

Toon: Het daget uyt den Oosten.

Al ruisen alle Wouden,
Al bruist het wilde Meer,
Al beeft het al van Donder,
Al straald de Blixem neer:
Myn hert blyft zonder vreezen,
In zyn wezen.

Het kan ons niet verschrikken,
Al wat van buiten woeld,
Wanneer men maar van binnen,
De schoonste ruste voeld:
Die schoonste rust van binnen,
Kan 't verwinnen.

Als Jezus zich in 't herte,
Te ruste heeft gezet:
Laat eens een onweer komen,
Dat deze rust belet:
Al 't quaad versmelt in vreezen,
Voor zyn wezen.

ô Menschen woud gy leeren,
Waar in uw heil bestaat:
't Is hier in dat gy weelde,
En aardse rykdom haat:
En dat gy tracht te winnen,
Rust van binnen.

VAN GANTSER HERTEN.

Toon: ô Heilig Zalig Bethlehem.

Zo niet, onwyze ziel, zo niet,
't Is schande, dat men zulk een Heere,
Geveinst het halve herte bied:
Gy moet een trouwer liefde leere.

. . . . . .

Hy moet alleenig zyn bemind,
Of weet gy niet zyn hooge waarde?
Hoe dat Hy is Gods eenig kind,
Een Heer van Hemel en van Aarde.

Een bron van alle goed en zoet,
Van licht, van kracht, van vreugd, en leeven,
Die alles schept en alles voed,
En alle schoonheid heeft gegeeven.

Zyn grootte meet geen plaats of tyd,
Maar 't onbegryplyk wonder wezen
Vervult de gantse eeuwigheid;
Zyn lof is eeuwig niet volpreezen.

Hy is de glans van 't eeuwig vuur,
Dat Vader heet: het licht heet Zoone,
Het hoogste zoet in Gods natuur,
De hoogste vreugd der Eng'len Troone.

De kristallyne wereld bloeid
In zyne kracht: de Seraphynen
Zyn met het heilig licht doorgloeid,
Als Diamanten en Robynen.

Wech yd'le wereld, Slyk en aard',
Met uw' vermomt wellustig leven,
Gy zyt geen stip des herten waard,
Wat zouw men u het halve geeven.

. . . . . .

JEZUS DER ZIELEN-VREUGD' EN LEVEN.

Stem: Alsenor.

Staa op, bekrans uw hoofd
Met de Roozen, die zo schoon
Gloeijen uit de Doornekroon,
Die de goude kroon verdoofd:
En zingt met d' Eng'len God ter eeren,
ô Jezus, onzen Heere:
ô Jezus! ô Jezus! ô Jezus!
Onzen Heere, nooit vollooft!

Myn vreugd zy niet bepaald,
Dat nu alle damp verdwyn,
Voor de schoone Zonneschyn,
Die uit Jezus oogen straald.
Al myne zorgen zyn verdweenen,
Want Jezus is myn leven,
Myn leven, myn leven, myn leven,
Daar myn ziel in adem haald.

Toon: Uit liefde komt groot lyden.
Of: Ik ging op eenen morgen.

God is een eeuwig geeven,
Een volle stroom van goed,
Zyn liefde dryft ten leven,
Vloeid wech, met deze vloed;
Verlaat de wereld en zyn schyn,
En staakt het weder-streeven,
Gy zult gelukkig zyn.

Gelukkig boven maaten,
Die 't God'lijk willen kiest,
En alles wil verlaaten,
Waar door men God verliest.
't Was immers ydelheid en niet,
Of wy 't hier al bezaten,
Wat ons de wereld bied.

Neen overgoude dagen,
Wy treeden in u voort,
Op dat wy 't leven draagen,
Door d' opgeslooten poort,
En ons geen na-berouw door-knaagt,
Maar 't eeuwig welbehaagen,
Al 't leet na achter vaagt.

VERLANGEN NA JEZUS.

Stem: La Duchesse Royale.

Keer weêr, keer weêr, ô Jezus, myn beminde
Zo lang gy u voor my verschuild
Kan ik geen ruste vinde,
Zonder uw oogen ben ik zonder licht.
Waarom bedekt gy doch u schoon gezicht?
'k Voel nu de vonken van de vreugd niet meer,
't Hert blyft beslooten waar ik wend of keer.
Ik kan ach Heer! niet langer weenen,
Schoon ik leg geboogen,
Met neêrgeslagen oogen,
Op der aarde neêr.
Daar ik, door uwen geest geroert,
Zo menigmaal voorheenen,
Van vreugde plag te weenen,
Och myn eenig Heer!
Keer weder, ik weet dat gy my mind:
Maak my, weêr bly, in u,
In jeugd, in deugd, een nieuw
Uit God gebooren kind.

Eeuwig weezen zonder end,
Zonder hoogte, zonder breette,
Eeuwig eeuwig ongemeeten,
Alle geesten onbekent:
't Vlees verteert door 't heet verlangen,
't Vuur der liefde doet geweld,
Eer ik word' van u omvangen,
En myn geest in u versmelt [1]).

Waare oorsprong van onz' zyn,
ô! Gy open-lucht des levens,
Zo vol lievens, zo vol geevens,
Ja, des zaligheids fontein,
Gy, ô Koning aller eeren,
Laat doch uw genaden-vloed,
't Zielen-adem-haalen leeren,
Aan ons opgewekt gemoed [2]).

Hoe heerlyk is de gulde poort,
Ter ingang tot een eeuwig leven,
Daar nooit geval de vrede stoort,
Daar nooit een onrust word verheven!

Daar d' oorsprong aller konsten vloeid,
Daar alle wond'ren uit ontspringen,
Daar 't kern van alle schoonheid bloeid,
Daar d' oorzaak is van alle dingen.

---

[1]) 2de strophe van „Niet beter dan 't huis".
[2]) 3de strophe van „Van des Levens Lucht".

EEN KLEIN BEWYS, VAN 'T PARADYS.

Toon: Het daget uyt den oosten.

Meykruydje, aardig spruitje,
In 't heug'lyk bloemendal,
Wat lieflykheden uitje,
Wat vreemds verteld gy al,
Van 't wonder aller wezen,
Nooit volprezen.

Klein straaltje, minn'lyk staaltje,
Van 't Heel dat wysheit hiet:
Een kundig meester maaldje,
Die 't aardse oog niet ziet,
Maar ons iets geeft te leezen,
Van zyn wezen.

Schoon kleurdje, lieflyk geurdje,
Waar kom je toch van daan?
Wat wonderdaad gebeurdje,
Hoe trekje 't siersel aan?
Wy zien maar zwarte aarde,
Die u baarde

Wat mag zich al vertoone,
In 't Hemels Paradys,
Waar van gy aardse schoonen
Ons zyt als een bewys:
Als schaduwen, en schimmen,
Van dat glimmen.

Gelyk van waare dingen,
De schynsels hangen af,
Die haar vertoon ontfingen,
Van 't wezen dat haar gaf:
Zo staat gy uitgeboren,
Ons te vooren.

ô Grond van alle wezen,
Uit wien het alles vlood,
In eeuwigheid gepreezen,
Die ons zo vriend'lyk nood,
Op 't wezen aller zaaken,
Die vermaaken.

Verdiep u, myn gedachten,
Van tyd in d'eeuwigheid,
Om 't wezen te betrachten,
Dat nooit voorby en glyd,
Maar eeuwiglyk zal groeijen,
Ende bloeijen.

ô Bloemendal der vroomen!
Wat zult gy lieflyk zyn,
Voor alle die daar komen,
Uit 's werelds zand-woestyn:
Hoe heug'lyk zal m'er rusten!
In uw' lusten.

Zo valt een vliegend bytje,
In 't honingryke Hof,
By 't lieve Zomertydje,
En zuigt de zoetheid of;
In roozen en vioolen,
Als verhoolen.

ô Afgescheide zielen!
Die over 's werelds hey,
In zulk een lusthof vielen,
Gelyk de Honing-by:
Hoe wentelt gy in Roozen,
Die daar bloozen!

Het zal u wel niet lusten,
Om weder hier te zyn,
De welkom die u kusten,
Is meer dan aardse schyn:
Gy zyt in 't waare wezen,
Nooit volpreezen.

Gy vroomen, die als blommen,
Van hier verdweenen zyt,
Gy zult niet weder komen,
By ons in deze tyd:
Noch hoopen w'u te vinde,
Als beminde.

Al zyt gy ons ontweeken,
Wy schatten u niet quyt,
Gy zyt voor uit gestreeken,
En voor ons wech geleid:
Als goed, dat wy na 't sterven,
Hoopen t' erven.

ô Zoetheid uitgeleezen,
Die 't Hemels Bytje drinkt,
Wat mag 't voor goedheid weezen,
Daar 't zieltjen in verzinkt?
Een zee van alle weelden,
Niet te beelden!

In 't Roozendal des Heeren,
Daar hoopen wy eerlang,
Als vrienden te verkeeren,
By 't eeuwig lofgezang:
Daar nooit geen winter-tyden,
Zyn te myden.

Wie zouw het land niet minnen,
Daar 't eeuwig Zoom'ren zal?
En eeuwig zal beginnen,
Bevryd van ongeval.
Vaar heen, ô aardse dinge!
Zo geringe.

Meykruidje, aardig spruitje,
Hier in dit jammerdal,
Uw' grond en wortel uitje,
Wat namaals weezen zal:
Daar hoopen wy te reyzen,
Met de wyzen.

VAN BOETVAARDIGHEID.

Toon: Symphonia,
Of: De zon aan 't klimmen.

Groote Jezus! die zo schoon!
Op den allerhoogsten troon,
Daar Seraphynen
Voor verdwynen,
Door het schynen
Van de glans, 't eeuwig licht:
Dat zich spreid om uw' gezicht,
Vol Majesteit, vol eer,
In 't gloeijend purper zyt gezeten,
Goedste Heer,
Gewaardigd doch uw' oog en ooren;
Om te hooren,
Die voor uw'
Godlykheid
In het stof op 't aanzicht leid.

'k Dek myn aanzicht, eeuwig goed,
Schaamte verft myn wang met bloed,
Ik smelt van vreezen,
Eeuwig wezen,
Zoud gy dezen
Zyn berouw neemen an?
Wie begrypt uw' goedheid dan?
Myn zonden zyn zo rood,
Als gloeijend purper, als scharlaken;
Ach zo groot!

Dat haar gewicht my neêr doet zinken,
En verdrinken,
Maar ô Heer!
God vol eer,
Uwe goedheid weegt noch meer.

Allerschoonste purper vloed,
Straal van water, straal van bloed,
Die uit de wonden
Onzes Heeren,
Spoelt de zonden;
Ach! bespoelt deze Ziel,
Die zo diep in zonden viel.
Den Kruisberg hard van steen,
Wil ik, om uwent wil beklimmen;
Stap voor heen,
Bedroefd, berouw, met hygen, steenen,
Zuchten, weenen,
Smert en pyn,
't Karmozyn
Zal eerlange sneeuw wit zyn.

VAN 'T LYDEN CHRISTUS.

Stem: Laat krygen en schanden.
Of: Ik hoorde dees dagen Een maagdeken klaagen.

Wie hangt 'er zo deerlyk, geteistert, geschonden,
Roosverwig, vol striemen en wonden,
Tot smaatheid en schande, aan 't Kruishout verheven,
Wat heeft hy, wat heeft hy misdreven?

Dat is 'er het Slacht-lam, zo heilig gebooren,
Tot breeking en lessing van tooren:
Zyn misdaad is liefde, uitvloeijen en geeven,
Dat kost hem, dat kost hem zyn leven.

Kost dat hem zyn leven, die schoonste van allen,
Hoe is hy in 't lyden vervallen?
Of is het uit liefde, en heilige minne;
Wat zal hy daar mede dan winnen?

Wat anders als 't leven der eeuwige zielen,
Die droevig in zonden vervielen,
Of dat hy die schulden verzoene en boete:
Zo druipen zyn handen en voeten.

Ach Jezus! beminde, hoogwaarde, en schoone,
Wie zal u, wie zal u beloonen?
Uw' weldaad die gaat ons vermogen te boven;
Wy willen u pryzen en looven.

DE MORGENSTOND.

Wat zich besluit, dat houd hem uit.

ô Welkom, schoone Dageraad,
Die uit een gulde kamer gaat,
Met glans van held're straalen;
'k Ontsluit myn venster voor uw licht,
Om met een vroolyk aangezicht
U minn'lyk in te haalen.
Gy wacht niet als ik open doe,
Maar dringd ten eersten [1]) mild'lyk toe;
Ja, eer ik kom t'ontsluiten,
En noch in 't naare duister zy,
Zo staat en wacht gy al na my,
Voor toe gelooke ruiten.
Zo ook de Meester die u riep,
En tot een Licht der wereld schiep,
Die groote Zon der Zonnen
Schynd met een glans van eeuwig goed,
Voor 't venster van het toe gemoed,
Met opdoen [2]) was 't gewonnen.
Stofwormpje, onder 't dak van stroo,
In 't leeme huis hoe zyt gy zo?
Het is een Heer der Heeren,
Die voor uw arme hutje staat,
En uwe kleinheid niet versmaad,
Om zich tot u te keeren.

---

1) dadelijk.
2) opendoen.

Laat in, laat in, de waarde Gast,
Op dat uw heil voorspoedig wast,
Hy komt met groote zegen,
En brengt een blyde boodschap mee,
Een eeuwig wel, voor eeuwig wee,
Daar leid u aan gelegen.

DE POEL EN HET MOERAS.

De Water-poel maakt zyn sieraaden,
Van bies en riet, en groene bladen,
Daar 't windje zachtelijk in speeld,
En 't vinkje zijne vreugd laat hooren,
Zo dat aldus, aan oog en ooren,
Het wonder Gods word mee gedeeld.

„De Poel en het Moeras."
Naar een ets, uit: Jan Luyken, „Beschouwing der Wereld."

HET BLIKJE, IS EEN STIKJE.

Als 't mooije weertje zich bereid,
En 't overblyfzel van de koude,
Doorbalsemd met gemaatigtheid,
Om de Evenaar gelyk te houden:
Terwyl het helder hemels blauw,
Van wolk gordynen onbeschooven,
Niet al te heet, noch al te flauw,
Het zonneschyntje geeft van boven;
Zo als de groene water-kant,
Bequaam om zacht'lyk langs te treeden,
Met schoone boomen dicht beplant,
Zich helder spiegeld, na beneden:
Wat zegd het? Wie verstaat zyn spraak?
't Gemoed, dat uit het stof verheven,
Doeld op de wezentlyke zaak,
Van recht genot voor 't mensch'lyk leven:
Die is 't een boo, van 't Eeuwig goed,
En zegd hem wat hy zal genieten,
Aan de eed'le oorsprong deezer vloed,
Die in het zichtbaare uit komt vlieten.

HET KINDJE GEDRAAGEN.

Waar wordt de liefde mee beloond,
Als dat men weder liefde toond.

De liefde kan, met welbehaagen,
Het Kindje torsen, ende draagen:
ô Liefde, die onze Oorsprong zyt!
Hoe heeft uw Vaderlyk ontfarmen,
Ons opgenomen in uw armen,
En draagt ons na de Zaligheid.

HET MOLENTJE.

De dingen die ons tegen staan,
Die doen het stille leven gaan.

Indien het onderjaarig [1]) kind,
Wil, dat zijn Molentje zal draaijen,
Zo loopt het lustig tegen wind,
En laat zyn kaakjes rood bewaaijen:
ô Tegen-wind, en tegen-stroom,
Gij maakt de Oude Kind'ren vroom.

---

1 verouderd woord voor: minderjarige.

„Het Kindje gedraagen.".
Naar een ets, uit: Jan Luyken „Des menschen begin, midden en einde."

DE HOEPEL.

Dryft steeds u zelfs ten goeden aan,
Zo zult gy deugd en vreugd begaan.

Als 't Hoepeltje niet wierd gedreeven,
Dan zouw zyn loop zich haast begeeven:
Zo moet het mensch'lijk leven voort;
Van kinds af, in zyn oude dagen,
Met minder en met meerder slagen.
Indien 't zal komen daar het hoord.

DE TROMMEL.

Daar is wel veeltyds veel geluid,
Maar meest dat niet met al beduid.

Het Kindje speelt vast op de Trom,
En weet het zelver niet waarom,
Als om te raazen, en te roeren:
Zo raast het groote Algemeen,
En niemand komt'er op de been,
Om tegen 't quaade krijg te voeren.

OP DEN DAGERAAD.

ô Zon! die nu zo dikmaal zyt verreezen,
Terwijl ik my een vreemdeling bevond,
In 't zichtbaar ryk van al 't geschapen wezen,
Dat gy ontdekt met ieder Morgenstond.
Hoe zucht myn ziel! met innerlyk verlangen,
In deze nacht, van 't duister vlees en bloed,
Na 't Licht, daar gy uw Licht van hebt ontfangen,
Waar in zich 't Schoon des Hemels open doet.
ô Morgenstond, wanneer zult gy verschynen
In uwe glans! Met eeuw'ge vrede en rust,
Op dat de nacht der onrust eens verdwyne
En myne Ziel geniet, daar zy na heeft gelust.

ZIELZUCHT.

Ach! Eenig Eeuwig Een,
Dat zonder plaats en tyd,
Voor alles heen,
Dat Eeuwig Wonder zyt.
Gy zyt myn Moeder daar ik Eeuwig lag;
Myn vonkjen uit u Eeuwigheid,
Van Huis verdwaald in 't wezen dezer tyd,
Zucht och! en ach! met zyn Gemoed en Mond
Om eens te komen in haar eersten grond.

„De Karos".
Naar een ets, uit: Jan Luyken „De Bijkorf des gemoeds."

AL HEBT GY 'T ZOET VOOR NIET, GY BOET HET MET VERDRIET.

De Jonge knaap, door kinderlyk behaagen,
Springt achter op, en laat zich maklyk draagen,
En verre weg, daar hy niet weezen moet,
En keerd dan weêr op een vermoeide voet.
Zo ziet men ook de heele wereld springen,
Op 't rollend zoet van veel verkeerde dingen,
Getrokken door gemakkelyk vermaak,
Voor wysheid een belachelyke zaak.
Maar, die zo volgt, zyn kinderlyk begeeren,
Weet, dat hy ver, met leed, weêrom moet keeren,
Vermoeid, en mat, gedrukt van stryd en kruis,
Eer dat hy komt aan 't vaderlyke huis.
Dies was het best, by tyds, te laaten glyen,
De rollen [1]) die met vreugden heene ryen,
Door 't zoet vermaak van 's werelds breede baan,
Als zo met spyt en lyd [2]) weêrom te gaan;
Indien hem dat al niet wierd afgesneên,
Om dat zyn lust zo ver was weg gereeden,
Daar eindeling de Wagen omme viel.

. . . . . .

---

[1]) wielen.
[2]) leed.

DIE 'T KLOKJEN LUIDEN HOORD, DENK OM DE HEMEL-POORT.

De Bengel luid, de Poort wil sluiten,
Elk rep zich steedewaard van buiten,
Eer hem de naare nacht bevalt;
Wanneer de open poort geslooten,
Als balling hem voor 't hoofd zouw stooten,
En houd de gantse Stad bewalt.
Hoe laat zich 't Evangelium hooren,
Zo helder voor een iders ooren,
Die Bengel van de Hemel Poort!
De heele tyd van 't mensch'lyk leven,
Die God aan ider heeft gegeeven,
Hoe veele gaander traag'lyk voort!
Hoe veele zitten 'er te rusten,
Die 't voortgaan nog niet eens en lusten,
Onaangezien die naare nacht,
Die lange nacht van eeuwig duuren,
Die onbeklimmelyke muuren,
En ondoorwaadelyke gracht!
Die nacht, die 't leven zal behouwen,
In wee, en spijt, en na berouwen,
Van al te schandelyk verzuim,
Door ophoud aller beuzelingen,
Terwyl de voeten slend'ren gingen,
Maar misgunst [1]) leide op zynen luim. [2])
ô Luije, sloffe, en traage Zielen,
Waakt uit den droom en rept uw hielen,
De Bengel heeft al lang geluid,
Wie weet hoe kort hij end zal maaken,
Dat gy niet binnen kost geraaken,
Wanneer die Poort der poorten sluit.

---

[1]) vijandschap. [2]) lag op de loer.

„De Poortklok."
Naar een ets, uit: Jan Luyken „De Bijkorf des gemoeds."

DE AAPEN-VREUGD.

Haast vergeeten.

Dit 's niet alleen in 't Aapen-land,
Maar over al, aan alle kant.

Het Aapje hippeld in de boomen,
Aan 't kantje van de waterstroomen,
Van tak op tak, met groot vermaak;
Tot dat 'er iemant van haar allen,
Van boven neder komt te vallen,
Dan is 't een schromelyke zaak.
Elk schrikt, en vierd [1]) van vrolykheden.
En ziet van boven na beneden
Op zynen ondergang, zo lang,
Als 't weezen kan, na hun vermogen,
Tot dat hy weg is, uit haar oogen,
Dan gaat men weêr zyn oude gang.
De Mensch die ziet het, zonder leeren,
Om wys'lyk tot zich zelf te keeren,
Terwyl hy op de Wereld-boom,
Breed, over dood en hel gehangen,
Gedurig gaat zyn oude gangen,
Gelijk het Aapje, zonder schroom.
Want valt 'er een van zyn gezellen,
Door dood en Graft, misschien ter hellen,
Zo geeft het wel in 't eerst een schrik,
Maar raakt het weêr wat in de verte,
't Is uit de oogen, uit het herte,
Het leven blyft by 't oude stick.
Hoewel men van 't verstand der mensen,
Meer vrucht als van de Aap zouw wensen.

[1]) ophouden, staken.

DE ZEILEMAAKER.

De vlugge wind, vangt daar hy 't vind.

Het zeil aan ree [1]) en mast gespannen,
Gaat over zee met schip en mannen:
ô Mens, span uit, span uit het zeil,
Van hert'lyk willen en begeeren,
Zo voert de Heil'ge Geest des Heeren
U naar de goudkust aller heil.

DE GOUDDRAADTREKKER.

Deugd houd jeugd.

't Vergulde zilverdraad, getoogen
Door de enge poort van yzere oogen,
Verliest zyn gouds gedaante niet:
De vroome gaat door naauwe wegen,
En houd zyn luister, eerst verkreegen,
Tot door den dood, en al 't verdriet.

---

[1]) ree = ra.

„De Gouddraadtrekker."
Naar een ets, uit: Jan Luyken „Spiegel van het menselyk Bedrijf."

Twee moesten door de Doornen gaan,
Om onvermydelijke reden,
Den Eenen had een Harnas aan,
Van boven 't hoofd tot aan beneden.
Daar vond de scherpe punt geen vat,
Om fel te scheuren en te steeken,
Maar alles vast en hard en glad,
Om onverhinderd door te breeken.
Maar d'Ander meestendeele naakt,
Behalve 't sobre dat hem kleeden,
Wierd deerlyk rood van bloed gemaakt,
Door 't scheuren van zyn kleed en leden.
ô Dood! zo gy die doornen zyt,
Die elk, noodwendig moet passeeren,
't Is waardig, dat wy al den tyd,
Dat noodig Harnas-maaken, leeren.
Wat is 't onnozel, die het ziet,
Dat veelen al haar gantse leeven,
Door bezigheden, anders niet,
Als 't dunne kleed des werelds weeven!
Dat scheurd en breekt in stervens nood,
En laat voor Punten ende haaken,
De arme ziele naakt en bloot,
Om haar zo rood als bloed te maaken.
ô Blanke Harnas, kleed van Deugd,
Wy allen, hebben dubbeld reden
Tot d'Ouderdom, van onze Jeugd,
Aan u te klinken en te smeeden.

Wy hebben 't al te wel gehoord,
Hoe veele in deze door'ne haagen,
Zo deer'lyk roepen, brand en moord,
En haare onachtzaamheid beklaagen;
Terwyl de kloeke wyzeling,
In 't vaste Harnas van de Deugden,
Gerust en stil ter Zielen ging,
Met hoop van eindelooze vreugden.

„De Hoepel."
Naar een ets, uit: Jan Luyken „Des menschen begin, midden en einde"